

JURIDISKĀ ANALĪZE

Par Eiropas Padomes Konvencijas par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu iespējamo ietekmi uz Latvijas tiesību sistēmu

/saskaņā ar Līgumu Nr. 1-6.1/53 starp Tieslietu ministriju un Zvērinātas advokātes Ingas Kačevskas biroju/

2016.gada 25.aprīlis

Satura rādītājs

Ievads	3
Juridiskās analīzes tēžu kopsavilkums	4
I. I. Stambulas konvencijas ģenēze.....	5
1. Situācija līdz Stambulas Konvencijas izstrādes sākumam	5
2. Stambulas konvencijas izstrāde, pieņemšana un atklāšana parakstīšanai	6
3. Stambulas konvencijas stāšanās spēkā un valstu izdarītās ratifikācijas	9
II. Stambulas konvencijas struktūra un mērķi.....	10
1. Stambulas Konvencijas struktūra	10
2. Stambulas Konvencijas mērķi	12
3. Stambulas konvencijas preambula	13
4. Stambulas konvencijā paredzētās atrunas	15
III. Stambulas konvencijas pamatā esošā ideoloģija un Satversme	16
1. “Gender”, sociālā dzimuma jeb dzimtes definīcija un “gender” ideoloģija.....	16
1.1. “Gender” ideoloģijas ģenēzes un satura īss apskats.....	16
1.2. “Gender” definīcija starptautiskajos līgumos	19
2. Ideoloģizētās tiesību normas Stambulas konvencijā un Satversme	22
2.1. Stambulas konvencija un laulība un ģimene (Satversmes 110.pants)	24
2.1.1. ”Gender” definīcija un ģimene un laulība	24
2.1.2. Vardarbības jēdziens un ģimene	25
2.2. Stambulas konvencija un izglītība (Satversmes 112. pants).....	27
2.3. Stambulas konvencija un domas un apziņas brīvība (Satversmes 99. un 100. pants)	28
2.4. Diskriminācija un tās aizliegums (Satversmes 91. pants).....	29
IV. Eiropas Savienība un Stambulas konvencija.....	30
1. Eiropas Savienības nodoms pievienoties Stambulas konvencijai	30
2. Iespējamā Latvijas rīcība.....	32

Ievads

2011.gada 11.maijā Stambulā parakstīšanai tika atvērta Eiropas Padomes (turpmāk – EP) Konvencija Nr.210 par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu (turpmāk – Stambulas konvencija).¹ Tā stājās spēkā tikai 2014.gada 1.augustā pēc tam, kad to bija ratificējušas 10 valstis, no kurām 8 bija EP dalībvalstis.

No Eiropas Savienības (turpmāk – ES) dalībvalstīm Konvenciju nav parakstījušas Latvija un Čehija. Bulgārija parakstīja to pavisam nesen – 2016.gada 21.aprīlī.

Lai izvērtētu nepieciešamību Latvijai pievienoties Stambulas konvencijai, vispirms ir jānoskaidro, vai Latvijas valsts interesēm šāda pievienošanās nāks par labu. Šim nolūkam šajā juridiskajā analizē tiks apskatīti šādi jautājumu bloki: 1) Stambulas konvencijas ģenēze, nolūkā atspoguļot Konvencijas izstrādes gaitu, kā arī atsevišķus faktus, par kuriem Latvijas sabiedriskajā telpā līdz šim nav runāts. 2) Stambulas konvencijas struktūra un mērķi, kā arī tās preambula un Konvencijā paredzētās atrunas. 3) Stambulas konvencijas pamatā esošā ideoloģija un Satversme. Šeit svarīgi ir sniegt kaut vai nelielu ieskatu radikālā feminisma ideoloģijā, kas ir šīs Konvencijas ideju pamatā. Tas ļaus labāk izprast Konvencijas atbilstību Latvijas Satversmei. 4) Visbeidzot, ir jāapskata ES nodoms pievienoties Stambulas konvencijai. Noslēgumā tiks piedāvāts iespējamais Latvijas rīcības modelis saistībā ar pievienošanos Stambulas konvencijai.

Juridiskajā analizē netiek apskatīti jautājumi, kas saistīti ar Stambulas konvencijas krimināltiesību politiku un attiecīgajām iespējamajām Latvijas atrunām. Tas tādēļ, ka šie jautājumi jau ir izvērtēti un atspoguļoti Konceptuālajā ziņojumā “Par Latvijas pievienošanos Eiropas Padomes Konvencijai par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu”².

¹ Eiropas Padomes (turpmāk – EP) Konvencija Nr.210 par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu. Latviešu valodā pieejama šeit: www.lm.gov.lv

² Konceptuāls ziņojums “Par Latvijas pievienošanos Eiropas Padomes Konvencijai par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu”. Rīga, 2015. Pieejams šeit: http://www.lm.gov.lv/upload/berns_gimene/bernu_tiesibas/lmzino_150216_stamb.pdf

Juridiskās analīzes tēžu kopsavilkums

1. Stambulas konvencija ir pirmais starptautiskais līgums, kurā ietverta “gender” definīcija sociālās teorijas izpratnē.
2. Konvencija uzliek valstīm pienākumu atteikties no diskriminācijas ne tikai uz dzimuma pamata, bet arī uz “gender” jeb sociālā dzimuma (dzimtes) pamata. Lai šo nediskriminācijas principu ievērotu, Latvijai agri vai vēlu būs nepieciešams sākt interpretēt jau minēto Satversmes 110.pantu, kā arī CL 35.panta otro daļu “gender” sociālās teorijas gaismā. Tas nozīmē viendzimuma laulību atļaušanu, pat nemainot Satversmes 110.panta 1.teikuma redakciju.
3. Vardarbība pret sievietēm Konvencijā tiek klasificēta kā cilvēktiesību pārkāpums. Taču klasiskajā izpratnē cilvēktiesības kā subjektīvas tiesības ir tiesisks instruments, ar kura palīdzību indivīds var realizēt savas intereses pret valsti. Cilvēktiesības darbojas tiesiskajās attiecībās “cilvēks-valsts”. Savukārt prasība pret valsti, lai tā vēršas pret trešajām personām, ir pieļaujama tikai īpašos izņēmuma gadījumos, kad privāttiesiskais mehānisms ir acīmredzami nepietiekams. No pašas Konvencijas izriet, ka vardarbība pret sievieti ir vai nu civiltiesisks (29.-32.p.), vai krimināltiesisks pārkāpums (33.-58.p.) un nevis cilvēktiesību pārkāpums. Par cilvēktiesību pārkāpumu no valsts puses var runāt tikai tad, ja valsts atteiktos aizsargāt vienu indivīdu pret citu tādu indivīdu, kurš draud ar aizskārumu cilvēka dzīvībai un veselībai.
4. Stambulas konvencija klaji ignorē gan Satversmes 112.pantā, gan starptautiskajos cilvēktiesību dokumentos garantētās vecāku tiesības bērnu izglītībā. Turklāt netiek ņemta vērā arī vecāku reliģijas brīvība, kas ir nesaraujami saistīta ar tiesībām izglītēt savus bērnus saskaņā ar savu reliģisko pārliecību un filozofiskajiem uzskatiem.
5. Konvencijas 12.panta pirmā daļa uzliek valstīm pienākumu veikt izmaiņas cilvēku domāšanā un attieksmē. Šāda prasība neatbilst Satversmes 99. un 100.pantam, jo katram Latvijā ir tiesības domāt brīvi, kā arī brīvi paust savus uzskatus, ja vien tie neaizskar citu cilvēku pamattiesības (Satversmes 116.p.). Arī Satversmes 1.pants, kurā Latvija pasludināta par demokrātisku republiku, jau pats par sevi izslēdz valstij iespēju uzspiest visiem iedzīvotājiem vienas ideoloģijas – radikālā feminisma – idejas un postulātus, tādējādi visiem liekot dzīvot tikai saskaņā ar šo ideoloģiju.
6. Ja Latvija pievienosies Stambulas konvencijai, tad likumdevējs būs atcēlis vienu no svarīgākajām pamattiesībām Latvijā – vienlīdzību likuma priekšā, *a priori* padarot vīriešu diskrimināciju (tātad, diskrimināciju pēc bioloģiskā dzimuma) par leģitīmu, turklāt bez jebkāda racionāla pamata.
7. Attiecībā uz Eiropas Savienības iespējamo pievienošanos Konvencijai, ir jāprasa ES institūcijām skaidri noteikt un norobežot ES kompetenci no dalībvalstu kompetences Stambulas konvencijas iespējamā piemērošanā. Šeit svarīgs apstāklis ir arī tas, ka divas ES dalībvalstis – Latvija un Čehija – nav parakstījušas Stambulas konvenciju, tādēļ skaidra kompetenču noteikšana ir nepieciešama.
8. No juridiskā viedokļa nav atrodams neviens iemesls, kādēļ Latvijai būtu jāparaksta starptautisks līgums, kas neatbilst tās pamatlikumam – Satversmei. Līdz ar to Latvijai nevajadzētu parakstīt šo Konvenciju. Vienpusējās deklarācijas iesniegšana, kā to izdarīja Polija un Lietuva, juridiski stabilas garantijas nesniedz. Pašreiz nav arī zināms, kā šīs deklarācijas praksē ietekmēs Konvencijas piemērošanu Lietuvā un Polijā, kā arī to attiecībās ar pārējām Konvencijas dalībvalstīm.

I. I.Stambulas konvencijas ģenēze

1. Situācija līdz Stambulas Konvencijas izstrādes sākumam

Jau no 1979.gada Eiropas Padome (turpmāk – EP), kurā šobrīd ir 47 dalībvalstis, ir pieņēmusi dažādas rekomendācijas (*recommendations*) gan bērnu tiesību aizsardzības jomā, gan noziegumu upuru aizsardzības jomā, neizdalot speciāli vardarbību pret sievietēm, piemēram³:

- Rekomendācija R (85) 4 par vardarbību ģimenē;
- Rekomendācija R (85) 11 par cietušā statusu krimināltiesībās un kriminālprocesā;
- Rekomendācija R (87) 21 par palīdzību cietušajiem un viktimizācijas novēršanu;
- Rekomendācija R (90) 2 par sociālajiem pasākumiem saistībā ar vardarbību ģimenē;
- Rekomendācija R (91) 11 par seksuālu izmantošanu, pornogrāfiju un bērnu un jauniešu prostitūciju un tirdzniecību;
- Rekomendācija R (93) 2 par bērnu izmantošanas sociāli medicīniskajiem aspektiem;
- Rekomendācija R(2000)11 par rīcību pret cilvēktirdzniecību seksuālās ekspluatācijas mērķiem;
- Rekomendācija Rec(2001)16 par bērnu aizsardzību pret seksuālo izmantošanu.

Taču, sākot ar 2000.gadu, EP ir pieņēmusi virkni rezolūciju (*resolutions*) un rekomendāciju (*recommendations*) tieši vardarbības pret sievietēm jomā⁴:

- Rekomendācija 1450 (2000) par vardarbību pret sievietēm Eiropā;
- Rezolūcija 1247 (2001) par sieviešu ģenitālo sakropļošanu;
- Rezolūcija 1582 (2002) par vardarbību ģimenē;
- Rekomendācija Rec(2002)5 par sieviešu aizsardzību pret vardarbību⁵;
- Rezolūcija 1327 (2003) par tā sauktajām “goda slepkavībām”;
- Rezolūcija 1723 (2005) par piespiedu laulībām un bērnu laulībām;
- Rekomendācija 1759 (2006) par Parlamentiem, kas vienojušies apkarot vardarbību pret sievietēm ģimenē;
- Rekomendācija 1777 (2007) par seksuālo vardarbību, kas saistīta ar “izvarošanas zālēm” (*date-rape drugs*);
- Rekomendācija 1847 (2008) par cīņu pret vardarbību pret sievietēm: ceļā uz Eiropas Padomes konvenciju;
- Rekomendācija 260 (2009), par vardarbības apkarošanu pret sievietēm;

³ Recommendation No. R (85) 4 on violence in the family; Recommendation No. R (85) 11 on the position of the victim within the framework of criminal law and procedure; Recommendation No. R (87) 21 on assistance to victims and the prevention of victimization; Recommendation No. R (90) 2 on social measures concerning violence within the family; Recommendation No. R (91) 11 concerning sexual exploitation, pornography and prostitution of, and trafficking in, children and young adults; Recommendation No. R (93) 2 on the medico-social aspects of child abuse; Recommendation No. R (2000) 11 on action against trafficking in human beings for the purpose of sexual exploitation; Recommendation Rec(2001)16 on the protection of children against sexual exploitation). Pieejamas šeit: www.coe.int

⁴ Resolution 1247(2001) on female genital mutilation; Resolution 1582(2002) on domestic violence; Resolution 1327(2003) on so-called “honour crimes”; Recommendation 1723(2005) on forced marriages and child marriages; Recommendation 1777(2007) on sexual assaults linked to “date-rape drugs”; Resolution 1654(2009) on Femicides; Resolution 1691(2009) on rape of women, including marital rape. Pieejamas šeit: www.coe.int

⁵ Recommendation Rec(2002)5 of the Committee of Ministers to member states *on the protection of women against violence* (Adopted by the Committee of Ministers on 30 April 2002 at the 794th meeting of the Ministers’ Deputies). Pieejama šeit: www.coe.int

- Rezolūcija 1691 (2009) par sieviešu izvarošanu, ieskaitot izvarošanu laulībā;
- Rekomendācija 1861 (2009) par sieviešu slepkavībām;
- Rekomendācija 1868 (2009) par darbībām, lai apkarotu uz “gender” balstītus cilvēktiesību pārkāpumus, ieskaitot sieviešu un meiteņu nolaupīšanu;
- Rekomendācija 1873 (2009) par seksuālu vardarbību pret sievietēm bruņotajos konfliktos;
- Rekomendācija 1881 (2009) par steidzamu nepieciešamību apkarot tā sauktās “goda slepkavības”;
- Rekomendācija 1887 (2009) par sieviešu izvarošanu, ieskaitot izvarošanu laulībā;
- Rekomendācija 1891 (2009) par migrantu sievietēm, kas pakļautas īpašam vardarbības rikam ģimenē;
- Rekomendācija 1905 (2010) par bērniem, kuri cieš no vardarbības ģimenē u.c.

Ne EP rezolūcijas, nedz arī rekomendācijas nav juridiski saistošas EP dalībvalstīm. Tām ir ieteikuma raksturs.

EP Parlamentārā Asambleja 2008.gada 3.oktobrī pieņēma Rekomendāciju 1847 (2008) par cīņu pret vardarbību pret sievietēm: ceļā uz Eiropas Padomes konvenciju. Par šo dokumentu nobalsoja 45 deputāti, no kuriem “par” balsoja 45; pret nebalsoja neviens; neatturējās arī neviens. No Latvijas nebija neviena pārstāvja.⁶ Rekomendācijas 3. un 4.punktā Parlamentārā Asambleja norādīja, ka ir nepieciešams izstrādāt juridiski saistošu dokumentu cīņai ar vardarbību pret sievietēm. Asambleja uzdeva EP Ministru Komitejai izstrādāt šādas konvencijas projektu, norādot četrus galvenos aspektus, kas tajā būtu jāiekļauj, proti:

- 1) ieviest “gender” dimensiju;
- 2) aptvert visizplatītākos vardarbības pret sievieti veidus;
- 3) ietvert normas, kas prasītu valstīm pieņemt nepieciešamos pasākumus upuru aizsardzībai, kā arī novērst un izmeklēt vardarbību pret sievietēm;
- 4) ieviest neatkarīgu uzraudzības mehānismu, kas būtu spējīgs kontrolēt konvencijas efektīvu ieviešanu un piemērošanu.

Asambleja cita starpā arī norādīja, ka jaunajai konvencijai par modeli kalpos EP Konvencija Nr. 157 par nacionālo minoritāšu aizsardzību.

2. Stambulas konvencijas izstrāde, pieņemšana un atklāšana parakstīšanai

2008.gada 10.decembrī EP Ministru Komiteja pieņēma darbības plānu (*terms of reference*) par *ad doc* Komiteju par vardarbības pret sievieti un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu (CAHVIO).⁷ Pirmā *ad hoc* darba grupas sanāksme notika Strasburgā, 2009.gada 6.-8.aprīlī. Pavisam kopā notika 9 darba grupas sanāksmes⁸, no kurām 8.sanāksmes laikā (2010.gada 13.-17.decembrī) konsensa kārtībā tika pieņemts (darba grupas delegācijām iepriekšēji balsojot) Konvencijas projekta galīgais teksts un tika nolemts to nosūtīt tālākai izskatīšanai EP Ministru Komitejā. Polijas, Spānijas un Apvienotās Karalistes *ad hoc* darba

⁶ Recommendation 1847 (2008) Combating violence against women: towards a Council of Europe Convention. Text adopted by the Assembly on 3 October 2008 (36th Sitting). Pieejams šeit: www.assembly.coe.int

⁷ Skat.: Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. Istanbul, 11.05.2011., p. 3, para. 19. Pieejams šeit: www.coe.int

⁸ Ad Hoc Committee on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (CAHVIO). Meeting reports. Pieejami šeit: www.coe.int

grupas delegācijas atturējās no balsošanas.⁹ Pēdējā darba grupas sanāksme notika 2011.gada 18.-21.janvārī, Strasburgā, kurā tika pieņemts Konvencijas Skaidrojošā ziņojuma (*Explanatory Report*) projekta teksts.¹⁰

Latviju visās šajās darba grupās pārstāvēja šādas personas¹¹:

1.darba grupas sēde (2009.gada 6.-8.aprīlis) – **Kristaps Petermanis**, Bērnu, ģimenes un integrācijas lietu ministrija, Politikas koordinācijas un ģimenes politikas nodaļas vadītājs; **Inga Reine**, Ārlietu ministrija, Valdības aģente, Latvijas pārstāve starptautiskajās cilvēktiesību organizācijās (pārstāvēja EP Vadības Komiteju Cilvēktiesību jautājumos (CDDH)).

2.darba grupas sēde (2009.gada 25.-27.maijs) – **Lauris Neikens**, Bērnu, ģimenes un integrācijas lietu ministrija, Bērnu un ģimenes politikas departamenta vecākais referents.

3.darba grupas sēde (2009.gada 1.-3.decembris) – **Kristaps Petermanis**, Labklājības ministrija, Bērnu un ģimenes politikas nodaļas vadītājs; **Inga Reine**, Ārlietu ministrija, Valdības aģente, Latvijas pārstāve starptautiskajās cilvēktiesību organizācijās (pārstāvēja EP Vadības Komiteju Cilvēktiesību jautājumos (CDDH)).

4.darba grupas sēde (2010.gada 22.-24.februāris) – **Kristaps Petermanis**, Labklājības ministrija, Bērnu un ģimenes politikas nodaļas vadītājs; **Inga Reine**, Ārlietu ministrija, Valdības aģente, Latvijas pārstāve starptautiskajās cilvēktiesību organizācijās (pārstāvēja EP Vadības Komiteju Cilvēktiesību jautājumos (CDDH)).

5.darba grupas sēde (2010.gada 29.jūnijs – 2.jūlijs) – **Līga Āboliņa**, Labklājības ministrija, Bērnu un ģimenes politikas departamenta direktora vietniece; **Inga Reine**, Ārlietu ministrija, Valdības aģente, Latvijas pārstāve starptautiskajās cilvēktiesību organizācijās (pārstāvēja EP Vadības Komiteju Cilvēktiesību jautājumos (CDDH)).

6.darba grupas sēde (2010.gada 27.-30.septembris) – **Zigmunds Dundurs**, Tieslietu ministrija, Krimināltiesību departamenta juriskonsults; **Inga Reine**, Ārlietu ministrija, Valdības aģente, Latvijas pārstāve starptautiskajās cilvēktiesību organizācijās (pārstāvēja EP Vadības Komiteju Cilvēktiesību jautājumos (CDDH)).

7.darba grupas sēde (2010.gada 8.-10.novembris) - **Līga Āboliņa**, Labklājības ministrija, Bērnu un ģimenes politikas departamenta direktora vietniece; **Inga Reine**, Ārlietu ministrija, Valdības aģente, Latvijas pārstāve starptautiskajās cilvēktiesību organizācijās (pārstāvēja EP Vadības Komiteju Cilvēktiesību jautājumos (CDDH)).

8.darba grupas sēde (2010.gada 13.-17.decembris) - **Līga Āboliņa**, Labklājības ministrija, Bērnu un ģimenes politikas departamenta direktora vietniece; **Inga Reine**, Ārlietu ministrija, Valdības aģente, Latvijas pārstāve starptautiskajās cilvēktiesību organizācijās (pārstāvēja EP Vadības Komiteju Cilvēktiesību jautājumos (CDDH)).

9.darba grupas sēde (2011.gada 18.-21.janvāris) - **Zigmunds Dundurs**, Tieslietu ministrija, Krimināltiesību departamenta juriskonsults.

No darba grupu sēdes protokoliem nav konkrēti redzams, kādu pozīciju Latvijas pārstāvji ir pauduši, pret ko ir vai nav iebilduši Konvencijas izstrādes procesā. Vienīgais, ko

⁹ Ad Hoc Committee on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (CAHVIO). Report of the 8th meeting. Strasbourg, 13-17 December 2010, p. 4, para. 9. Pieejams šeit: www.coe.int

¹⁰ Ad Hoc Committee on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (CAHVIO). Report of the 9th meeting. Strasbourg, 18-21 January 2011, p. 2, para. 6. Pieejams šeit: www.coe.int

¹¹ Skat. visus 9 darba grupas sanāksmju protokolus: Ad Hoc Committee on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (CAHVIO). Meeting reports. Pieejami šeit: www.coe.int

var secināt no 2.darba grupas sēdes protokola, ir šāda atzīme protokolā: “*Tā arī piekrita, ka ir jāatļauj piemērot Konvencijas noteikumus visiem upuriem, kas cietuši ģimenes vardarbībā. Negaugoties uz to, ka **Latvija** piekrita visām pārējām delegācijām par sasniegto kompromisu, tā pauda zināmas šaubas par topošās Konvencijas piemērojamības jomu*”¹². Kādas konkrēti bijušas šīs Latvijas paustās “zināmās šaubas”, protokolā nav norādīts.

Svarīgi atzīmēt, ka *ad hoc* darba grupas sanāksmēs novērotāju statusā piedalījās arī šādas nevalstiskās organizācijas¹³:

- Eiropas Sieviešu Lobijs (*European Women's Lobby*);
- Amnesty International*;
- Sievietes pret vardarbību Eiropā (*Women Against Violence in Europe (WAVE)*);
- Starptautiskā Lesbiešu, geju, biseksuāļu, transpersonu un interseksuāļu asociācija ILGA-Europe (*International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association (ILGA) - ILGA Europe*);
- Nacionālo Cilvēktiesību organizāciju Eiropas grupa (*European Group of National Human Rights Institutions*);

-Eiropas Gender-vienlīdzības Institūts (*European Institute for Gender Equality (EIGE)*).

Kā redzams, neviena no šīm organizācijām nepārstāvēja ģimenes un to politiku.

2011.gada 6.-7.aprīlī EP Ministru Komiteja savā 1111 sanāksmē pieņēma Stambulas Konvenciju, pirmo reizi EP konvenciju pieņemšanas vēsturē¹⁴ **valstīm nebalsojot**, un atvēra to parakstīšanai Ministru Komitejas 121.sesijā Stambulā, 2011.gada 10.-11.maijā^{15, 16}.

Attiecībā uz EP Konvenciju pieņemšanu un atklāšanu parakstīšanai, jāatzīmē, ka šo procedūru nosaka EP Ministru Komitejas Statūtu Rezolūcija (93) 27 par Ministru Komitejas lēmumiem nepieciešamajiem balsu vairākumiem (pieņemta 1993.gada 14.maijā)¹⁷, kurā paredzēts, ka lēmumus par EP konvenciju un nolīgumu atklāšanu parakstīšanai pieņem ar 2/3 vairākumu no visiem balsojošajiem pārstāvjiem un ar visu Komitejā balsstiesīgo pārstāvju vairākumu, kā tas noteikts EP Statūtu 20.panta d) punktā. Tātad, principā EP Ministru Komiteja 1993.gada 14.maijā pati ir noteikusi kārtību, kādā tiek pieņemtas un atklātas parakstīšanai EP konvencijas. Attiecībā uz Stambulas konvenciju šī kārtība netika ievērota, turklāt, EP Ministru Komiteja savā lēmumā CM/Del/Dec(2011)1111 nepamatoja, kādēļ šoreiz pati atkāpās no līdzšinējās kārtības. Šo apstākli nevar uzskatīt par tādu, kas padarītu

¹² Ad Hoc Committee on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (CAHVIO). Report of the 2nd meeting. Strasbourg, 25-27 May 2009, p. 5, para. 6. Pieejams šeit: www.coe.int

¹³ Skat. CAHVIO Ad Hoc Committee on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence, Meeting Reports. Pieejami šeit: www.coe.int

¹⁴ Agnello F. A New ‘Gender’ Definition in International Law: the Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence // Spanish Yearbook of International Law, 2013-2014, p. 102.

¹⁵ 2011.gada 11.maijā Konvenciju uzreiz parakstīja šādas EP dalībvalstis: Austrija, Somija, Francija, Vācija, Grieķija, Islande, Luksemburga, Melnkalne, Slovākija, Spānija, Portugāle, Zviedrija, Turcija. Jāatzīmē, ka uz 2016.gada 13.aprīli no minētajām valstīm Konvenciju ratificējušas nebūt ne visas valstis, bet gan tikai apmēram puse no tām: Austrija, Somija, Francija, Melnkalne, Portugāle, Zviedrija, Turcija. Tātad, 5 gadu laikā sešas no šīm valstīm nav izrādījušas steigu Konvenciju ratificēt, t.sk., **Vācija**.

¹⁶ Skat. EP Ministru Komitejas lēmumu CM/Del/Dec(2011)1111, 2011, 11 April. Pieejams šeit: www.coe.int Latviju šajā EP Ministru Komitejas sēdē pārstāvēja A.Liepiņa. Minētā lēmuma 2.punktā rakstfīts: “adopted, **without a vote**, the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, as it appears at Appendix 10 to the present volume of Decisions, and took note of its Explanatory Report, as it appears in document CM(2011)49-addfinal”.

¹⁷ Council of Europe Committee of Ministers Statutory Resolution (93) 27 on Majorities Required for Decisions of the Committee of Ministers (adopted by the Committee of Ministers on 14 May 1993 as its 92nd Session). Pieejama šeit: www.coe.int Skat. arī: Polakiewicz J. Treaty-making in the Council of Europe. Strasbourg, Council of Europe Publishing, 199, p. 25-26.

Stambulas konvenciju par nelegitīmu, jo to vēlāk ratificēja nepieciešamais valstu skaits, kas tādējādi ļāva Konvencijai stāties spēkā. Šajā sakarā skat. Stambulas konvencijas 75.panta otrās daļas 1.teikumu, kurā noteikts, ka šo Konvenciju var ratificēt, pieņemt vai apstiprināt. No 1969.gada 23.maija Vīnes Konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām (turpmāk – Vīnes konvencija)¹⁸ 14.panta pirmās daļas izriet, ka valsts savu piekrišanu starptautiskā līguma (konvencijas) saistošam raksturam izsaka ar ratifikāciju, ja starptautiskais līgums (konvencija) paredz, ka šāda piekrišana tiek izteikta ar ratifikāciju (skat. jau minēto Stambulas konvencijas 75.p. 1.d.).

3. *Stambulas konvencijas stāšanās spēkā un valstu izdarītās ratifikācijas*

Stambulas konvencija stājās spēkā tikai 2014.gada 1.augustā (t.i., 3 gadus pēc tās atvēršanas parakstīšanai) pēc tam, kad to bija ratificējušas 10 valstis, ieskaitot vismaz 8 EP dalībvalstis (skat. Stambulas Konvencijas 75.panta trešo daļu).

Stāvoklī uz 2016.gada 24.aprīli Stambulas Konvenciju ir parakstījušas 19 EP dalībvalstis (no kurām 13 ir ES dalībvalstis); ratificējuši 21 EP dalībvalsts (no kurām 13 ir ES dalībvalstis). Konvenciju nav parakstījušas 7 EP dalībvalstis (Armēnija, Azerbaidžāna, Čehija, *Latvija*, Lihtenšteina, Moldova, Krievija), no kurām 2 ir ES dalībvalstis.

Pēc Konvencijas parakstīšanas hronoloģijas var izdalīt 3 valstu grupas:

Valstu grupa Nr.1: Valstis-pirmrindnieces, kuras Konvenciju parakstīja tās atvēršanas parakstīšanai dienā – 2011.gada 11.maijā. Šīs valstis ir 13: Austrija, Somija, Francija, *Vācija*, Grieķija, Islande, Luksemburga, Melnkalne, Portugāle, Slovākija, Spānija, Zviedrija, Turcija.

Turklāt, šo valstu grupu var iedalīt 2 apakšgrupās:

1) valstis, kuras pēc parakstīšanas ratificēja Konvenciju (Austrija, Somija, Francija, Melnkalne, Portugāle, Zviedrija, Turcija);

2) valstis, kuras pēc parakstīšanas līdz šim vēl nav ratificējušas Konvenciju (*Vācija*, Grieķija, Islande, Luksemburga, Slovākija, Spānija).

Valstu grupa Nr.2: Valstis-sekotājas pirmrindniecēm, kuras Konvenciju parakstīja laikā no 2011.-2013.gadam. Šīs valstis ir 18: Albānija, Beļģija, Itālija, Malta, Monako, Nīderlande, Norvēģija, *Polija*, Serbija, Apvienotā Karaliste, Andora, Bosnija un Hercegovina, Horvātija, Dānija, *Lietuva*, Šveice, Ukraina, bijusī Maķedonijas Dienvidslāvu Republika.

Valstu grupa Nr.3: valstis-jaunākās parakstītājas, kuras Konvenciju parakstīja salīdzinoši nesen – laikā no 2014.gada līdz šim brīdim. Šīs valstis ir 8: Kipra, *Igaunija*, Gruzija, Ungārija, Īrija, Rumānija, Sanmarīno, Bulgārija (parakstīja 21.04.2016.).

Vēl var izdalīt arī **valstu grupu Nr.4.** – tās ir 13 valstis (ieskaitot novērotājvalstis) un ES, kuras nav parakstījušas Konvenciju: Armēnija, Azerbaidžāna, Čehija, *Latvija*, Lihtenšteina, Moldova, Krievija, ES, Kanāda, Svētais Krēsls, Japāna, Meksika, ASV. Kā redzams, *neviens* novērotājvalsts nav parakstījusi Konvenciju.

Stambulas konvencijas Skaidrojošajā ziņojumā norādīts, ka tieši Rekomendācija Rec(2002)5 par sieviešu aizsardzību pret vardarbību esot uzskatāma par pagrieziena punktu, jo tā pirmo reizi Eiropā piedāvājot visaptverošu stratēģiju vardarbības pret sievietēm novēršanā, kā arī upuru aizsardzībā visās EP valstīs, tādēļ Konvencija ir veidota pēc šīs

¹⁸ 1969.gada 23.maija Vīnes Konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām: LR starptautisks līgums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 52, 03.04.2003.

Rekomendācijas parauga.¹⁹ EP “Gender”-vienlīdzības komiteja (GEC) publicēja *Analītisku pētījumu par 4.monitoringu par Rekomendācijas Rec(2002)5 par sieviešu aizsardzību pret vardarbību ieviešanu Eiropas Padomes dalībvalstīs* (“Analytical study of the results of the 4th round of monitoring the implementation of Recommendation Rec(2002)5 on the protection of women against violence in Council of Europe Member States”²⁰). Šajā Analītiskajā pētījumā iekļauti arī dati par Latviju.

2014.gada februārī EP publicēja “Eiropas Padomes “Gender”-vienlīdzības stratēģiju 2014.-2017.gadam”²¹, kurā kā Stratēģijas pamatmērķis cita starpā norādīts – sasniegt efektīvu “gender”-vienlīdzības ieviešanu EP dalībvalstīs caur aktivitātēm. Stratēģijas vispārīgais mērķis ir panākt, lai sievietes sabiedrībā virzītos uz augšu un iegūtu lielāku varu, kā arī efektīva “gender”-vienlīdzības pilnīgāka realizācija Eiropas Padomes dalībvalstīs, piemērojot attiecīgus līdzekļus, kas grupējas ap pieciem stratēģiskiem mērķiem:

1. **apkarot “gender” stereotipus un seksismu** (*combating gender stereotypes and Sexism*);

2. **novērst un apkarot vardarbību pret sievietēm** (*preventing and combating violence against women*);

3. **garantēt sievietēm vienādu pieeju tiesvedībai** (*guaranteeing equal access of women to justice*);

4. **sasniegt samērīgu sieviešu un vīriešu piedalīšanos politiskajā un publiskajā lēmumu pieņemšanas procesā** (*achieving balanced participation of women and men in political and public decision-making*);

5. **sasniegt “gendera mainstrīmingu”** visās politikas jomās un pasākumos (*achieving gender mainstreaming in all policies and measures*).

Kā redzams, **vardarbības pret sievietēm jautājumi ir iekļauti** nevis krimināltiesībām vai cilvēktiesībām veltītā EP stratēģijā, bet gan EP “**Gender**”-vienlīdzības stratēģijā.

II. Stambulas konvencijas struktūra un mērķi

1. Stambulas Konvencijas struktūra

Stambulas Konvencijā ir **preambula, papildinājums un XII nodaļa**, no kurām:

I.nodaļa veltīta Konvencijā lietotajām definīcijām, līdztiesībai un diskriminācijas aizliegumam, vispārējiem valstu pienākumiem (t.sk. dzimumu līdztiesības politikas jomā) (1.-6.pants).

II.nodaļā ietvertas tiesību normas par saskaņotu politiku un datu vākšanu (7. – 11.pants).

III.nodaļa attiecas uz vardarbības novēršanas pasākumiem, kuros iekļautas tiesību normas attiecībā uz valstu pienākumiem izglītības satura jomā; tādu pasākumu ieviešanā, kas veicinātu izmaiņas sociālās vides un kultūras noteiktajos sieviešu un vīriešu uzvedības

¹⁹ Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. Istanbul, 11.05.2011., p. 2, para. 9; p. 4, para. 21. Pieejams šeit: www.coe.int

²⁰ Analytical study of the results of the 4th round of monitoring the implementation of Recommendation Rec(2002)5 on the protection of women against violence in Council of Europe member states. Prepared by Prof. i.R. Dr. Carol Hagemann-White, University of Osnabrück Germany. Council of Europe. Pieejams: <http://www.coe.int/en/web/stop-violence-against-women-ukraine/publications/other>

²¹ Council of Europe Gender Equality Strategy 2014-2017. Council of Europe, February 2014. Pieejams šeit: <https://rm.coe.int/>

modeļos; izpratnes kampaņu regulārā rīkošanā; rehabilitācijas programmu ieviešanā, u.tml. (12. – 17.pants).

IV.nodaļa veltīta vardarbības upuru aizsardzībai un atbalstam (18. – 28.pants).

V.nodaļa nosaka prasības materiālo tiesību jomā – gan civiltiesību, gan krimināltiesību aspektos (29. – 48.pants).

VI.nodaļa paredz prasības procesuālo tiesību jomā (49. – 58.pants).

VII.nodaļa veltīta migrācijai un patvērumam, proti uzturēšanās statusam, patvēruma pieteikumiem ar dzimumu saistītas vardarbības dēļ un neizraidīšanai no valsts (59. – 61.pants).

VIII.nodaļa attiecas uz starptautisko sadarbību dalībvalstu starpā (62. – 65.pants).

IX.nodaļa ievieš Konvencijas izpildes uzraudzības mehānismu, izveidojot speciālu Ekspertu grupu cīņai ar vardarbību pret sievietēm un vardarbību ģimenē (GREVIO) (66. – 70.pants).

X.nodaļā ir tikai viens pants, kas nosaka Konvencijas saistību ar citiem starptautisko tiesību aktiem (71.pants).

XI.nodaļā ir tikai viens pants, kas paredz Konvencijas grozīšanas kārtību (72.pants).

XII.nodaļa satur noslēguma noteikumus (73. – 81.pants).

Konvencijai ir arī **Papildinājums** 66.pantam attiecībā uz GREVIO locekļu privilēģijām un imunitātēm.

Konvencijas struktūras pamatā ir “**3 P + 1**” jeb “**4 P**” **stratēģija**²², t.i.,

-*Prevention (of violence)* – vardarbības profilakse jeb novēršana (12.-17.p.) – lai to sasniegtu, valsts pienākums ir *mainīt* cilvēku domāšanu, *izskaust* aizspriedumus, paražas, tradīcijas un jebkādu citu praksi, kuras pamatā ir ideja par sieviešu nepilnvērtību vai par sieviešu un vīriešu lomām, kas padarītas par stereotipiem (12.p.); visos līmeņos regulāri *veicināt vai vadīt* izpratnes veidošanas kampaņas vai programmas, tostarp sadarbībā ar valsts cilvēktiesību institūcijām un iestādēm, kas veicina līdztiesību, pilsonisko sabiedrību un nevalstiskajām organizācijām, attiecīgos gadījumos īpaši ar sieviešu organizācijām (13.p.); *veikt* vajadzīgos pasākumus, lai visu izglītības līmeņu mācību programmās iekļautu mācību vielu par tādiem jautājumiem kā sieviešu un vīriešu līdztiesība, tādas dzimumu sociālās lomas, kas nav padarītas par stereotipiem, savstarpējā cieņa, nevardarbīga konfliktu atrisināšana savstarpējās attiecībās, ar dzimumu saistīta vardarbība pret sievietēm un tiesības uz personas integritāti, un lai šī mācību viela būtu pielāgota audzēkņu spēju attīstības līmenim, *veikt* nepieciešamos pasākumus, lai minēto principu ieviešanu veicinātu ikdienējās izglītības ieguves vietās, kā arī sporta, kultūras un atpūtas vietās un plašsaziņas līdzekļos (14.p.), u.c.

-*Protection (of victims)* – vardarbības upuru aizsardzība un atbalsts (18.- 28.p.). Lai to sasniegtu, valsts cita starpā garantē to, ka normatīvie akti un veiktie pasākumi, kas pieņemti attiecībā uz upuru aizsardzību un atbalstu: a) *pamatojas uz dzimumu līdztiesības principam atbilstošu izpratni par to, kas ir vardarbība pret sievietēm un vardarbība ģimenē*, un ir vērsti uz vardarbības upuru cilvēktiesībām un drošību; b) *pamatojas uz saskaņotu pieeju, atbilstoši kurai tiek ņemtas vērā attiecības starp vardarbības upuriem, vardarbības izdarītājiem, bērniem un to plašāku sociālo vidi*; c) ir radīti, lai izvairītos no sekundāras viktimizācijas;

²² Skat.arī: Smutny P., Manquet Ch. CAHVIO – New Standards for the Protection Against Gender-Based and Domestic Violence // European Yearbook on Human Rights 2014, Benedek W., Benoît-Rohmer F., Karl W. (ed.). Antwerp, Vienna, Graz: Intersentia, 2014, p. 356.

d) ir vērsti uz to sieviešu tiesību un iespēju paplašināšanu un ekonomisko patstāvību, kuras kļuvušas par vardarbības upuriem; e) ņem vērā viegli ievainojamo personu, tostarp no vardarbības cietušo bērnu, īpašās vajadzības, un ir tām pieejami (18.p. 3.d.). Valsts nodrošina upuriem informāciju par pieejamajiem atbalsta pakalpojumiem (19.p.); nodrošina pietiekamu skaitu atbilstošu patversmju (23.p.); izveido valsts mēroga diennakts (24/7) bezmaksas palīdzības tālrunu līnijas (24.p.); izveido pietiekamu skaitu atbilstošu, viegli pieejamu palīdzības centru izvarošanas un seksuālās vardarbības upuriem (25.p.); u.c.

-*Prosecution (of the perpetrators)* – varmāku vajāšana un sodīšana (29.- 65.p.). Lai to sasniegtu, valsts pienākums ir pieņemt normatīvos aktus vai veikt citus pasākumus, kas vajadzīgi, lai vardarbības upurus nodrošinātu ar atbilstoši civiltiesiskās aizsardzības līdzekļiem pret vardarbības izdarītāju; nodrošinātu to, ka vardarbības upuriem ir tiesības prasīt kompensāciju no vardarbības izdarītājiem; valsts piešķir atbilstošu kompensāciju visiem, kuriem nodarīti smagi miesas bojājumi vai radīti veselības traucējumi, tādā apmērā, ko nesedz kaitējuma atlīdzība, kura saņemta no citiem avotiem, piemēram, no vardarbības izdarītāja, apdrošinātāja vai valsts finansētiem medicīniskās un sociālās palīdzības dienestiem (29.-30.p.); valsts pieņem normatīvos aktus arī citās civiltiesību jomās (saskarsmes tiesībās, piespiedu laulību tiesisko seku jomā; 31.-32.p.). Vienlaicīgi valsts pienākums ir pieņemt atbilstošus normatīvos aktus krimināltiesību un kriminālprocesa jomā, kā arī patvēruma un migrācijas jautājumos (33.-61.p.).

-*Policies (monitoring)* – koordinēta politika, monitorings (66.- 70.p.). EP *ad hoc* Stambulas konvencijas izstrādes darba grupa savā 1.sanāksmē (2009.gada 6.-8.aprīlī) nolēma Konvencijas “3P” struktūrai pievienot arī ceturto aspektu, nolūkā izgaismot integrētas un koordinētas kopējās politikas svarīgumu Konvencijā.²³ Šeit domāta tieši dažādu sektoru, aģentūru, pilsoniskās sabiedrības un dažādu institūciju iesaistīšana²⁴. Konvencijas ieviešanu dalībvalstīs uzrauga speciāla Ekspertu grupa cīņai ar vardarbību pret sievietēm un vardarbību ģimenē (GREVIO).

2. *Stambulas Konvencijas mērķi*

Stambulas Konvencijas mērķi vispirms ir atrodami tās 1.pantā, kā arī preambulā. Saskaņā ar Vīnes konvencijas 31.panta otro daļu starptautiskā līguma (konvencijas) tekstā ietilpst arī tā preambula. Turklāt, jāņem vērā, ka jebkurš starptautisks līgums tulkojams godprātīgi saskaņā ar parasto nozīmi, kāda piešķirama līguma (konvencijas) noteikumiem kopumā un atbilstoši tā objektam un **mērķim** (skat. Vīnes konvencijas 31.p. 1.d.). Tas nozīmē, ka Stambulas konvencijas mērķa noskaidrošana ir svarīga, jo tā vēlāk ietekmēs šīs Konvencijas teleoloģisko interpretāciju.

Saskaņā ar Stambulas konvencijas 1.panta pirmo daļu tās **mērķi** ir:

- a) aizsargāt sievietes no jebkādas vardarbības un novērst vardarbību pret sievietēm un vardarbību ģimenē, sodīt par to un to izskaust;
- b) sekmēt jebkādas vardarbības pret sievietēm izskausšanu un veicināt sieviešu un vīriešu faktisku līdztiesību, tostarp nodrošinot sieviešu tiesību un iespēju paplašināšanu;

²³ Ad Hoc Committee on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (CAHVIO). Report of the 1st meeting. Strasbourg, 6-28 April 2009, p. 4, para. 10. Pieejams šeit: www.coe.int

²⁴ *Ibid.*, p. 5, para. 17.

c) izstrādāt visaptverošu sistēmu, politiku un pasākumus, lai aizsargātu visus upurus, kas cietuši no vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē, un palīdzētu šādas vardarbības upuriem;

d) veicināt starptautisku sadarbību, lai izskaustu vardarbību pret sievietēm un vardarbību ģimenē;

e) nodrošināt atbalstu un palīdzību organizācijām un tiesībaizsardzības institūcijām, lai tās varētu efektīvi sadarboties, izmantojot vienotu pieeju vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē izskaušanā.

Savukārt no Konvencijas **preambulas** var izsecināt vēl arī šādus **mērķus**:

a) tiekšanās izveidot tādu Eiropu, kurā nebūtu vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē;

b) nosodīt jebkādu vardarbību pret sievietēm un vardarbību ģimenē;

c) galvenais veids, kā novērst vardarbību pret sievietēm, ir sieviešu un vīriešu līdztiesības *de jure* un *de facto* īstenošana. Tātad, Konvencijas mērķis cita starpā ir arī sieviešu un vīriešu līdztiesības *de jure* un *de facto* īstenošana.

Svarīgi atzīmēt, ka Stambulas konvencijas 1.panta otrā daļa skaidri nosaka, ka, lai nodrošinātu to, lai šīs Konvencijas dalībvalstis efektīvi īstenotu Konvencijas noteikumus, šī **Konvencija paredz īpašu uzraudzības mehānismu**. Šis uzraudzības mehānisms noteikts Konvencijas IX.nodaļā (66. – 70.pants), paredzot izveidot Ekspertu grupu cīņai ar vardarbību pret sievietēm un vardarbību ģimenē (GREVIO). Saskaņā ar Vīnes konvencijas 31.panta trešās daļas b) punktu, iztulkojot starptautisko līgumu (konvenciju), kopā ar tās tekstu jāievēro arī starptautiskā līguma (konvencijas) piemērošanas prakse, kuru ieviesusi dalībnieku vienošanās attiecībā uz tā iztulkošanu. Kā redzams, parakstot Stambulas konvenciju, valstis piekrīt ne tikai GREVIO izveidei, bet arī tās pilnvarām attiecībā uz Konvencijas iztulkošanu (interpretāciju) un valstu uzraudzīšanu. Saskaņā ar Stambulas konvencijas 69.pantu GREVIO var pieņemt vispārējus ieteikumus par šīs Konvencijas īstenošanu, savukārt EP Parlamentārā asambleja tiek aicināta regulāri izvērtēt Konvencijas īstenošanu. Kā redzams, par Konvencijas vienotu interpretāciju rūpēsies GREVIO.

3. *Stambulas konvencijas preambula*

Tā kā starptautisko līgumu (konvenciju) struktūras viens no elementiem ir preambula, tad ir svarīgi apskatīt, kādas nostādnes izriet no Stambulas konvencijas preambulas. Kā jau iepriekš tika minēts, preambulu ņem vērā arī starptautiskā līguma (konvencijas) teleoloģiskajā interpretācijā, jo preambulā tiek atspoguļoti dalībvalstu globālie mērķi attiecīgā starptautiskā līguma (konvencijas) noslēgšanā²⁵.

No Stambulas konvencijas preambulas ir skaidri redzams, ka Konvencijas pamatmērķis ir tādas Eiropas izveidošana, "kurā nebūtu vardarbības pret sievieti".²⁶ Jau tas vien liek kļūt uzmanīgam: šāda veida utopiski ideālistiski mērķi, kurus cilvēcei nekad neizdosies sasniegt (jo pilnīgi atbrīvot cilvēci no ļauniem un agresīviem indivīdiem nevienā laikmetā un nevienā kontekstā nav iespējams) pārāk atgādina dažu citu totalitāru ideoloģiju vēlmi uzcelt "paradīzi

²⁵ Carreau D. Droit international. 8e édition. Paris: Pedone, 2004, p. 112.

²⁶ Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. Istanbul, 11.05.2011., p. 5, para. 25. Pieejams šeit: www.coe.int

zemes virsū”: “bezšķiru sabiedrība bez ekspluatācijas” komunistu ideoloģijā, “rasu ziņā tīra sabiedrība” vācu nacionālsociālisma ideoloģijā, utt.

Konvencijas preambulā tiek norādīts, ka vardarbība pret sievietēm liecina par vēsturiski izveidojušos sieviešu un vīriešu varas nevienlīdzīgu sadalījumu, kura dēļ vīrieši dominē pār sievietēm un diskriminē sievietes un ir apgrūtināta sieviešu pilnīga attīstība. Tātad, faktiski tiek apgalvots, ka varmāka pret sievieti var būt tikai vīrietis; ka vīrieši dominē pār sievietēm un apgrūtināta sieviešu pilnīgu attīstību. No tā tālāk var secināt, ka katrs vīrietis ir potenciāls varmāka tikai tādēļ vien, ka ir vīrietis. Var arī secināt, ka jebkurš vīrietis apgrūtināta jebkuras sievietes pilnīgu attīstību un, ja nebūtu vīriešu, nebūtu vardarbības pret sievietēm un visas sievietes būtu jau sen sasniegušas pilnīgu attīstību. Preambula uzreiz piedāvā šai “problēmai” arī risinājuma pamatakmeni – *de jure* un *de facto* īstenot sieviešu un vīriešu līdztiesību; “gender” vienlīdzību²⁷. Netiek pat pieļauti citi ceļi un veidi, kā samazināt vardarbību pret sievieti.

Šeit uzreiz rodas jautājums – **uz kādu pētījumu rezultātiem ir balstīts šis apgalvojums, kas ielikts Stambulas konvencijas pamatā?** Konvencijas Skaidrojošajā ziņojumā norādīts, ka “pret sievietēm vērstas vardarbības izplatības rādītāji Eiropā nav zināmi” un ka “pēc piesardzīgām aplēsēm apmēram 12%-15% visu sieviešu pēc 16 gadu vecuma cietušas no vardarbības ģimenē”.²⁸ Ja jau Konvencijas izstrādāšanas un pieņemšanas brīdī pret sievietēm vērstas vardarbības izplatības rādītāji Eiropā nebija zināmi, tad uz kāda pamata preambulā var viennozīmīgi apgalvot iepriekš minētos rādītājus un kā vienīgo iespējamo vardarbības apkarošanas veidu piedāvāt “gender” vienlīdzības ieviešanu? Arī norāde uz “piesardzīgām aplēsēm” nav uzskatāma par ticamu.

Tieši pretēji – ES Pamattiesību aģentūra 2014.gadā (tātad, jau pēc Stambulas konvencijas izstrādes un pieņemšanas) publicēja apjomīgu pētījumu par vardarbību pret sievietēm ES dalībvalstīs.²⁹ Tajā tika aptaujātas sievietes no ES dalībvalstīm attiecībā uz viņu piedzīvoto no 15 gadu vecuma. Minētajā pētījumā ir noskaidrots, ka vislielākā vardarbība pret sievietēm ir tieši Ziemeļvalstīs, kurās, kā zināms, jau ilgstoši tiek ieviesta dzimumu līdztiesība un arī “gender” vienlīdzība:

- Dānija (52%);
- Somija (47%);
- Zviedrija (46%);
- Nīderlande (45%);
- Francija (44%);
- Apvienotā Karaliste (44%).

Vidējais rādītājs ES kopumā – 33%. Latvijā rādītājs ir 39%; Igaunijā – 33%; Lietuvā – 31%. Latvijai ir augstākais rādītājs Baltijas valstu vidū, taču Latvija vardarbības pret sievietēm ziņā ievērojami atpaliek no iepriekš norādītajām valstīm, kurās vardarbība ir ievērojami augstāka. Vismazākais vardarbības rādītājs ir Polijai – 19%, no kuras neatpaliek arī Austrija ar 20%.

²⁷ Termins “gender” vienlīdzība (*gender equality*) tiek lietots Stambulas konvencijas Skaidrojošajā ziņojumā. Skat. *ibid.*

²⁸ *Ibid.*, p. 1, paras. 2, 3. Skat. arī: McQuigg R.J.A. What potential does the Council of Europe Convention on Violence against Women hold as regards domestic violence? // *The International Journal of Human Rights*, Vol. 16, No. 7, 2012, pp. 948, 949.

²⁹ Violence against women: an EU-wide survey. Main results. EU Agency for Fundamental Rights, 2014, p. 28, 29. Pieejams šeit: <http://fra.europa.eu>

Minētie dati parāda, ka “gender” vienlīdzības *de jure* un *de facto* ieviešana, visdrīzāk, sasniegs tieši pretēju efektu, proti, **vardarbība pret sievietēm tikai palielināsies, sievietes jutīsies daudz apdraudētākas, turklāt – visā Eiropā.**

Stambulas konvencijas izstrādātāji pat nav centušies noskaidrot patiesos vardarbības pret sievietēm cēloņus. Jebkura pieauguša cilvēka dzīvē gūtie novērojami *a priori* liek apjaust, ka visizplatītākie vardarbības cēloņi ir alkoholisms, narkomānija, azartspēles, pornogrāfijas popularizēšana, kā arī masu informācijas līdzekļos izplatītā vardarbības tēma vispār.

Kā redzams, **Stambulas konvencijas pašos pamatos ieliktais stūrakmens ir pilnīgi aplams, jo balstās uz nepatiesiem datiem.**

Tomēr joprojām atklāts paliek jautājums, *kādēļ* Stambulas konvencijā ietverti nepatiesi apgalvojumi? Atbilde uz to tiks sniegta šīs juridiskās analīzes III.nodaļas 1.apakšnodaļā.

Nākamais apgalvojums, kas izriet no Stambulas konvencijas preambulas, ir šāds: “atzīstot to, ka sievietes un meitenes, salīdzinot ar vīriešiem, ir pakļautas lielākam ar dzimumu saistītas vardarbības riskam un, ka vardarbība ģimenē nesamērīgi skar sievietes un ka arī vīrieši var kļūt par upuriem vardarbībai ģimenē”. Ne Stambulas konvencijas skaidrojošajā ziņojumā, nedz arī tās izstrādes darba grupas sanāksmju dokumentos nav atrodamas norādes uz jēlkādiem pētījumiem, kas ļautu secināt par preambulā pausto atziņu patiesumu. Lai starptautiskā līgumā apgalvotu, ka sievietes ir pakļautas lielākam vardarbības riskam un ka vardarbība ģimenē nesamērīgi skar tieši sievietes, vispirms būtu jāveic divi pētījumi: 1) par vardarbību pret sievietēm un 2) par vardarbību pret vīriešiem. Tikai salīdzinot šādu divu pētījumu datus, varētu secināt, kurš – sievietes vai vīrieši – ir vairāk pakļauti vardarbībai un kurus tas vairāk skar. Šādu datu nav bijis Konvencijas izstrādes un pieņemšanas laikā. Tieši otrādi – 2010.gadā apkopotie pētījumu dati ļauj secināt, ka vīrieši ģimenēs cieš no reālas vardarbības apmēram tikpat bieži, cik sievietes.³⁰

4. *Stambulas konvencijā paredzētās atrunas*

Stambulas konvencijas 78.pants nosaka, kādas atrunas drīkst izdarīt valstis, kuras vēlas pievienoties Konvencijai. Minētā panta pirmā daļa paredz, ka attiecībā uz šīs Konvencijas noteikumiem nevar izdarīt atrunas, izņemot panta otrajā un trešajā daļā paredzētajos gadījumos. Proti, ikviena valsts vai ES, parakstot Stambulas konvenciju (vai deponējot ratifikācijas, pieņemšanas, apstiprināšanas vai pievienošanās instrumentu), Eiropas Padomes ģenerālsēkretāram adresētā deklarācijā var paziņot, ka saglabā tiesības nepiemērot vai tikai īpašos gadījumos vai apstākļos piemērot noteikumus, kurus paredz:

- 30. panta otrā daļa (attiecībā uz atbilstošu kompensāciju visiem, kuriem nodarīti smagi miesas bojājumi vai radīti veselības traucējumi, tādā apmērā, ko nesedz kaitējuma atlīdzība, kura saņemta no citiem avotiem);

- 44. panta pirmās daļas e) apakšpunkts, 3. un 4. punkts;

- 55. panta pirmā daļa saistībā ar 35. pantu attiecībā uz maznozīmīgiem pārkāpumiem;

- 58. pants saistībā ar 37., 38. un 39. pantu;

- 59. pants.

³⁰ Fiebert M. References Examining Assaults by Women on their Spouses or Male Partners: An Annotated Bibliography // *Sexuality and Culture*, 2010, No. 1, pp. 49-91.

Turklāt ikviena valsts vai ES var paziņot, ka tā saglabā tiesības kriminālsodu vietā paredzēt citus sodus par 33. un 34. pantā minētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem

Stambulas konvencija neparedz izdarīt atrunas attiecībā uz tajā ietvertajām definīcijām (piemēram, 3.pantu), kā arī citiem pasākumiem, no kuriem valstīm līdz ar to nav iespēju atteikties.

No Stambulas konvencijas dalībvalstīm 78.pantā paredzētās **atrunas** ir izdarījušas šādas valstis: *Andora, Kipra, Dānija, Somija, Francija, Spānija, Malta, Monako, Polija, Serbija, Vācija, Slovēnija, Zviedrija, Nīderlande* (attiecībā uz teritoriālo piemērošanu).

Divas valstis – *Lietuva* un *Polija* – ir pievienojušas **deklarācijas**, kas nav paredzētas pašā Konvencija, attiecībā uz Stambulas konvencijas piemērošanu atbilstoši savu valstu konstitūcijās noteiktajiem principiem un noteikumiem.

Savukārt divas valstis – *Zviedrija* un *Austrija* – 2016.gadā ir iesniegušas **iebildumus** pret *Polijas* iesniegto deklarāciju saistībā ar Polijas Konstitūciju. Attiecībā uz Lietuvu šādi iebildumi pagaidām vēl nav iesniegti. Tas varētu būt izskaidrojams ar to, ka Lietuva, atšķirībā no Polijas, vēl nav ratificējusi Stambulas konvenciju.

III. Stambulas konvencijas pamatā esošā ideoloģija un Satversme

1. “Gender”, sociālā dzimuma jeb dzimtes definīcija un “gender” ideoloģija

1.1. “Gender” ideoloģijas ģenēzes un satura īss apskats

“Gender” teorijas attīstībā var izdalīt 4 posmus³¹:

- 1) “gender” koncepcijas veidošana pagājušā gadsimta 50. gados;
- 2) “gender” koncepcijas kā teorijas izstrāde ASV un Francijas universitātēs pagājušā gadsimta 60. un 70.gados;
- 3) “gender” koncepcijas transformēšana par pasaules līmeņa kultūras un politikas normu pagājušā gadsimta 90. gados;
- 4) “gender” kā vispasaules “kultūras” klusa atnākšana ikviena cilvēka dzīvē..

1.posms: Līdz šim tikai valodniecībā lietoto terminu “gender” pagājušā gadsimta **50.gados** ASV sāka lietot socioloģisku un ideoloģisku mērķu vajadzībām. Pirmais šo terminu ieviesa pretrunīgi vērtētais seksologs Džons Manijs (*John Money*), lai apzīmētu seksuālo identitāti, kas neatbilst cilvēka bioloģiskajam dzimumam. Pēc Dž.Manija domām, sieviešu un vīriešu uzvedība un pašuztvere nav atkarīga no bioloģiskā dzimuma, bet gan tiek veidota audzināšanas un iemācīšanas procesā. Citiem vārdiem sakot, zēnu ar audzināšanas palīdzību var izveidot par meiteni; un otrādi. Šī viņa teorija nekad nav bijusi zinātniski pierādīta.³²

Jau no paša sākuma šī termina lietošanas mērķis bija ideoloģisks, proti, “gender” jēdziens tika ieviests nebūt ne tādēļ, lai atšķirtu anatomiskās atšķirības no antropoloģiskajām (ne-anatomiskajām) atšķirībām starp vīriešiem un sievietēm; šāda atšķirība būtu pilnīgi legītīma, jo tā ļautu cilvēkiem labāk un dziļāk atklāt vīrišķības un sievišķības būtību.

³¹ Peeters M.A. La théorie du gender, une norme politique mondiale. Grām. “*La théorie du Gender*” Vers une nouvelle identité sexuelle ? Actes du colloque des 17 et 18 septembre 2011. Toulon: Lethielleux, 2012, p. 25.

³² Использование термина «гендер» в российском законодательстве. Аналитический доклад Код документа: RF-12-029-02. с. 2. Pieejams šeit: familypolicy.ru/rep/rf-12-029

“Gender” jēdziens tika ieviests ar mērķi izjaukt cilvēka personas ontoloģisko vienību un principā atraut cilvēka personību no viņa ķermeņa, vai tas būtu vīrieša vai sievietes ķermenis. Vēlme pašam sevi “brīvi” nostatīt pret savu ar dzimumu apveltīto ķermeni jau no paša sākuma iezīmēja “gender” teorijas vēsturi.³³

2.posms: Rietumu postmodernā inteliģence pagājušā gadsimta 60. un 70.gados racionalizēja kultūras revolūcijas mērķus. Šī inteliģence interesējās par mieru, dabas ekoloģiju, cilvēktiesībām, demogrāfisko kontroli un tai bija starptautiska līmeņa perspektīva. Šī postmodernā inteliģence ātri nodibināja kontaktus ar ANO specializētajām organizācijām. 70.gados “gender” studijas sāka mācīt arī dažās ASV universitātēs.³⁴ Neskatoties uz Dž.Manija teorijas izgāšanos, to 60.gadu beigās-70.gadu sākumā pārņēma radikālā feminisma ideju atbalstītāji.³⁵ Tādēļ to mēdz dēvēt par “gender” *feminismu*. Šis radikālā feminisma novirziens balstās uz neomarksistisku vēstures interpretāciju, saskaņā ar kuru vēsture ir šķiru cīņa, apspiestā cīņa pret apspiedēju, tādēļ apspiestajiem ir jātaisa revolūcija un jāpanāk apspiestās šķiras diktatūra pār apspiedējiem. Tikai tad varēs izveidot sabiedrību bez šķirām un laimi visiem. Radikālās feministes izmantoja F.Engelsa darbā “Ģimenes, privātīpašuma un valsts izcelšanās” (kas publicēts 1884.gadā) pausto ideju par to, ka vēsturē pirmais šķiru antagonisms sakrīt ar antagonisma attīstību vīriešu un sieviešu starpā, kuri saistīti ar monogāmas laulības saitēm; un pirmā šķiru apspiešana sakrīt ar vīriešu uzkundzēšanos sievietēm.³⁶ Tādēļ, piemēram, feministe S.Firestone (*S.Firestone*) apstiprina nepieciešamību nojaukt atšķirības starp dzimumu “šķirām”, konkrēti – starp dzimumiem (angl. – *sex*).³⁷ Šī pati feministe 1970.gadā arī rakstīja: “[...] *viss, kas ir dabisks, nav obligāti nekāda cilvēciska vērtība; cilvēce ir sākusī pārspēt dabu; mēs vairs nevaram pieļaut dzimumu šķiru diskriminējošās attieksmes turpināšanos [...]*”³⁸. Feminisma kustībā un teorijā kā svarīga nots nemitīgi skan nostādnes “atbrīvosim sievietes!” un “sievietes – atbrīvojieties!”.

Emancipācijas teorijās bieži vien ir daudz marksisma nostādņu, kas uzsver proletariāta atbrīvošanās misiju, kura pielāgota sievietes atbrīvošanās idejai.³⁹ Piemēram, feministe H.Hartmane (*H.Hartmann*) 1981.gadā norādīja, ka sieviešu liktenis nekad nav bijis reālu feministu rūpju objekts, jo feministēm interesējot tieši dzimumu nevienlīdzība starp vīrieti un sievieti; vīrišķā dominēšana pār sievišķo.⁴⁰ Tādējādi “gender” feminismam nebūt neinteresē sieviešu stāvokļa uzlabošana, bet gan sieviešu pretstatīšana un uzrīdīšana vīriešiem, kā arī sievietes interešu identifikācijas ar ģimeni izjaukšana. Tādējādi patiesās radikālā jeb “gender”

³³ Peeters M.A. La théorie du gender, une norme politique mondiale. Grām. “*La théorie du Gender*” Vers une nouvelle identité sexuelle ? Actes du colloque des 17 et 18 septembre 2011. Toulon: Lethielleux, 2012, p. 25.

³⁴ *Ibid.*, pp. 25, 26.

³⁵ Использование термина «гендер» в российском законодательстве. Аналитический доклад. Код документа: RF-12-029-02. с. 3. Pieejams šeit: familypolicy.ru/rep/rf-12-029

³⁶ Engels F. The Origin of the Family, Property and the State. New York: International Publishers, 1972, pp. 65, 66; Alzamora Revoredo O. Féministes du genre ou *gender feminists*. Grām. *Gender. La controverse*. Paris: Editions Téqui, 2011, pp. 53, 54.

³⁷ Firestone S. The Dialectic of Sex. New York: Bantam Books, 1970., p.12; Alzamora Revoredo O. Féministes du genre ou *gender feminists*. Grām. *Gender. La controverse*. Paris: Editions Téqui, 2011, pp. 54, 55.

³⁸ Firestone S. The Dialectic of Sex. New York: Bantam Books, 1970., p.10; Alzamora Revoredo O. Féministes du genre ou *gender feminists*. Grām. *Gender. La controverse*. Paris: Editions Téqui, 2011, pp. 55, 56.

³⁹ Kūle M. Feminisma ētika un klasiskās filosofijas koncepti. Grām. *Dzimums, literārā konvencija un jaunrade. No baroka līdz postmodernismam*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2015., 273.lpp.

⁴⁰ Hartmann H. The Unhappy Marriage of Marxism and Feminism. Grām. *Women and Revolution*. Boston: South End Press, 1981., p.5; Firestone S. The Dialectic of Sex. New York: Bantam Books, 1970., p.12; Alzamora Revoredo O. Féministes du genre ou *gender feminists*. Grām. *Gender. La controverse*. Paris: Editions Téqui, 2011, p. 59.

feminisma intereses ir piedāvāt programmas, kā labāk realizēt homoseksuāļu-lesbiešu-biseksuāļu-transseksuāļu (LGBT) intereses⁴¹, piesedzoties ar it kā rūpēm par sieviešu drošību un vardarbību ģimenē. Šī iemesla dēļ top skaidrs, kādēļ, piemēram, Stambulas konvencijā sievietes kā surogātmātes izmantošana vispār netiek uzskatīta par vardarbību pret sievieti.

3.posms: “Gender” teorijas izplatīšanas nākamais solis bija pagājušā gadsimta 90.gados panākt valstu starptautisku konsensu par “gender” perspektīvu pasaules mērogā. Šim nolūkam radikālās feministes izmantoja 1995.gada Pekinas ANO IV. Vispasaules Sieviešu Konferenci, kurā centās panākt “gender” sociālās teorijas definīcijas iestrādāšanu Konferences dokumentos. Pekinas Konferencē “gender” teorija tika transformēta par pasaules līmeņa politisko normu. Līdz ar to “gender” vienlīdzība (angl. – *gender equality*) kopš šī brīža jau tika uzskatīta par efektīvu pasaules līmeņa prioritāti visās politikas jomās un pasniegta kā pamatakmens jaunai pasaules ētikai.⁴² Pekinas Konference padarīja “gender” meinstrīmingu (angl. – *gender mainstreaming*) par stratēģisku prioritāti.

4.posms: Mūsdienās pasaulē vairs nav nevienas attīstības programmas, kura būtu labāk finansēta un atbalstīta par “gender” vienlīdzības (angl. – *gender equality*) attīstības programmām. Tiek veidoti starptautiski monitoringa mehānismi, lai valstīs uz vietas vērotu, kā notiek “gender” ideju ieviešana praksē visos politikas līmeņos. Šī jaunā “ētika” kļūst normatīva, imperatīva un arvien vairāk netoleranta pret citādi domājošajiem.⁴³

Jēdzienu “gender” ikdienas sarunās medz saprast kā sinonīmu vārdam “dzimums” (angl. – *sex*).⁴⁴ Tomēr šāda izpratne nu jau ir maldīga, jo “gender” jēdziens nemitīgi maina savu saturu, tajā šobrīd jau ielasot “gender” sociālās teorijas nostādnes. **Jēdzienam “gender” šobrīd ir divas iespējamās iztulkošanas metodes⁴⁵:**

1) **Mērenā iztulkošanas metode** (kas nu jau sāk novecot) – saskaņā ar to “gender” (“dzimte”) ir bioloģiskā dzimuma (vīrietis vai sieviete) sekundārā projekcija sociālās dzīves jomā. Tas nozīmē, ka sabiedrība no sievietes sagaida sievišķīgu uzvedību un no vīrieša – vīrišķīgu uzvedību. Šajā izpratnē “gender” jēdziens ir neitrāls un pat akceptējams.

2) **Radikālā iztulkošanas metode** – saskaņā ar to “gender” (“dzimte”) ir tīrs sociāls konstrukts, kuram nav nekāda sakara ar bioloģisko dzimumu. Katrs var sev izvēlēties atbilstošu “gender” jeb “dzimti”, neatkarīgi no sava bioloģiskā dzimuma.

“Gender” sociālās teorijas jeb “gender” sociālās konstruēšanas teorijas ietvaros šobrīd tiek piedāvāti vairāki desmiti “gender” veidi, kurus persona sev var izvēlēties neatkarīgi no sava bioloģiskā dzimuma. Piemēram, sociālā tīkla *Facebook* lietotājiem ASV tiek piedāvāts atzīmēt vienu no apmēram 50 “gender” veidiem. 48 no tiem tiks uzskaitīti angļu valodā, jo

⁴¹ Alzamora Revoredo O. Féministes du genre ou *gender feminists*. Grām. *Gender. La controverse*. Paris: Editions Téqui, 2011, pp. 58, 59.

⁴² Peeters M.A. La théorie du gender, une norme politique mondiale. Grām. “*La théorie du Gender*” Vers une nouvelle identité sexuelle ? Actes du colloque des 17 et 18 septembre 2011. Toulon: Lethielleux, 2012, p. 26; Alzamora Revoredo O. Féministes du genre ou *gender feminists*. Grām. *Gender. La controverse*. Paris: Editions Téqui, 2011, p. 53.

⁴³ *Ibid.*, p. 26.

⁴⁴ Использование термина «гендер» в российском законодательстве. Аналитический доклад Код документа: RF-12-029-02. с. 4. Pieejams šeit: familypolicy.ru/rep/12-029

⁴⁵ Использование термина «гендер» в российском законодательстве. Аналитический доклад Код документа: RF-12-029-02. с. 4. Pieejams šeit: familypolicy.ru/rep/12-029; Oosterveld V. The Definition of “Gender” in the Rome Statute of the International Criminal Court: A Step Forward or Back for International Criminal Justice? // Harvard Human Rights Journal, Vol. 18, 2005, p. 66.

vairumam no tiem latviešu valodā nav attiecīga tulkojuma⁴⁶: *Agender, Androgyne, Androgynous, Bigender, Cis, Cisgender, Cis Female, Cis Male, Cis Man, Cis Woman, Cisgender Female, Cisgender Male, Cisgender Man, Cisgender Woman, Female to Male, Gender Fluid, Gender Nonconforming, Gender Questioning, Gender Variant, Genderqueer, Intersex, Male to Female, Neither, Neutrois, Non-binary, Other, Pangender, Trans, Trans Female, Trans Male, Trans Man, Trans Person, Trans Woman, Transfeminine, Transgender, Transgender Female, Transgender Male, Transgender Man, Transgender Person, Transgender Woman, Transmasculine, Transsexual, Transsexual Female, Transsexual Male, Transsexual Man, Transsexual Person, Transsexual Woman, Two-Spirit*.

Anglijas "Gender" Identitātes izpētes un izglītības biedrība (angl. – *Gender Identity Research and Education Society (GIRES)*) pat norāda, ka angļu valodā vajadzētu aizstāt ierastās uzrunas formas "Mrs.", "Mr.", "Ms." ar "gender" neitrālu formu "Mx.", savukārt vietniekvārdus "viņa" (*she*) un "viņš" (*he*) ar daudz neitrālākām formām, piemēram, "they", "per", "zie" vai "fey".⁴⁷

1.2. "Gender" definīcija starptautiskajos līgumos

"Gender" jēdzienu juridiski nesaistošos starptautiskajos dokumentos sāka lietot tikai pagājušā gadsimta 90. gados un sākotnēji šo jēdzienu uztvēra kā sinonīmu vārdiem "sieviete", "dzimums" (angl. – "sex").⁴⁸

Pirmais nopietnais mēģinājums starptautiskajā vidē ieviest "gender" terminu jau kā sociālu terminu bija 1995.gada Pekinas ANO IV. Vispasaules Sieviešu Konference. Tās noslēguma dokumentā – Pekinas Deklarācijā un Rīcības platformā – termins "gender" tiek lietots apmēram 233 reizes.⁴⁹ Tomēr daudzu valstu delegācijas (t.sk. Svētā Krēsla delegācija) pretojās "gender" termina sociālajai definīcijai.⁵⁰ Līdz ar to Pekinas Rīcības platformai tika pievienots IV Pielikums⁵¹, kurā valstis konkretizēja, kā ir saprotams termins "gender", proti, tas lietojams kā vārdu "sieviete" un "dzimums" sinonīms: "(1) vārds "gender" ir saprotams un lietojams tā parastajā, vispārīgi pieņemtajā nozīmē, kādā to lieto daudzos ANO forumos un konferencēs; (2) nav bijis nekādu norāžu par to, ka jebkāda jauna šī termina izpratne vai blakusnozīme, kas būtu atšķirīga no iepriekš pieņemtā lietojuma, tiktu ietverta Rīcības Platformā".⁵² Tādējādi Pekinas Rīcības Platformā lietotais termins "gender" nav saprotams un nav tulkojams sociālā konstrukta izpratnē.⁵³

"Gender" jēdziens starptautiskā līgumā pirmo reizi tika iekļauts 1998.gadā – Romas

⁴⁶ Facebook expands gender options: transgender activists hail "big advance" // The Guardian, 14.02.2014. Pieejams šeit: <https://www.theguardian.com/technology/2014/feb/13/transgender-facebook-expands-gender-options> [aplūkots 21.04.2016.].

⁴⁷ GIRES mājas lapa: <http://www.gires.org.uk/terminology>

⁴⁸ Agnello F. A New "Gender" Definition in International Law: The Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence // Spanish Yearbook of International Law. 2013-2014, p. 98; Charlesworth H. Not Waving but Drowning: Gender Mainstreaming and Human Rights in the United Nations // Harvard Human Rights Journal. Vol. 18, 2005, p. 14.

⁴⁹ Agnello F., *ibid.*, p. 99; Charlesworth H., *ibid.*, p. 3.

⁵⁰ Charlesworth H., *ibid.*, pp. 16-17; Alzamora Revoredo O. Féministes du genre ou *gender feminists*. Grām. *Gender. La controverse*. Paris: Editions Téqui, 2011, p. 48.

⁵¹ Statement by the President of the Conference on the commonly understood meaning of the term "gender". Annex IV, p. 218. Pieejams šeit: www.un.org/womenwatch/daw/beijing

⁵² *Ibid.*, para. 2.

⁵³ Charlesworth H. Not Waving but Drowning: Gender Mainstreaming and Human Rights in the United Nations // Harvard Human Rights Journal. Vol. 18, 2005, p. 17.

Starptautiskās Krimināltiesas Statūtos⁵⁴ (turpmāk – Romas Statūti). Saskaņā ar Romas Statūtu 7.panta trešo daļu “Šo Statūtu mērķiem termins “dzimums” (“gender”) ir attiecināms uz diviem dzimumiem, vīriešu un sieviešu, kas sastopami sabiedrībā. Termins “dzimums” (“gender”) neietver sevī nevienu citu nozīmi, kā vien iepriekš definēto”. Kā redzams, šajā definīcijā termins “gender” jeb “dzimte” faktiski tiek lietots kā sinonīms vārdiem “sieviete” un “vīrietis”. Tādējādi “gender” jeb “dzimte” tiek asociēta ar sieviešu un vīriešu bioloģisko dzimumu⁵⁵ un to izpausmēm sabiedrībā. Citiem vārdiem sakot, dzimums (*sex*) netiek nodalīts no “gender” jeb “dzimtes”. Šādi “gender” jēdziens tiek izprasts starptautiskajās tiesībās.

No iepriekš minētā var secināt, ka starptautiskajās tiesībās ir panākts valstu **konsenss** par jēdziena “gender” izpratni kā sinonīmu vārdiem “sieviete”, “dzimums”. Lai gan arī juridiskajā literatūrā pēdējā laikā tiek apspriests šo mēreno “gender” definīciju tulkot sociālā konstrukta izpratnē. Uz to, ka būtu piemērojama radikālā iztulkošanas metode, norādot definīcijā lietotā frāze «kas sastopami sabiedrībā».⁵⁶ Kā redzams, arī starptautiskajās tiesībās, neesot valstu konsensam, pamazām tiek uzspiesta radikālā “gender” jēdziena izpratne, t.i., ka “gender” saprotams kā tīrs sociāls konstrukts.

Arī Stambulas konvencijas **3.panta c) punktā** ir iekļauta “gender”, “sociālā dzimuma” jeb “dzimtes” definīcija: “Ar terminu „sociālais dzimums (dzimte)” tiek saprastas sociālās lomas, uzvedība, nodarbošanās un īpašības, ko konkrēta sabiedrība uzskata par atbilstošām sievietēm un vīriešiem”. Šajā definīcijā jau tiek minētas sociālās lomas, savukārt nav vairs ne vārda par vīriešu un sieviešu dzimumu (angl. – *sex*). Tas liek secināt, ka definīcija ir balstīta uz “gender” **sociālo teoriju** saskaņā ar kuru cilvēka bioloģiskais dzimums (vīriešu vai sieviešu) ir atdalīts no viņa sociālā dzimuma jeb dzimtes jeb “gender”. Tādējādi cilvēka ķermeņa integritāte tiek sadalīta divās atsevišķās daļās.⁵⁷ Piemēram, sieviete (kuras bioloģiskais dzimums ir sieviešu dzimums) var sociāli justies kā vīrietis vai kā transpersona, vai kā vēl kāds no vismaz 15 “gender” veidiem. Arī vīrietis (kura bioloģiskais dzimums ir vīriešu dzimums) var sociāli justies kā sieviete, kā androgīns, kā transpersona u.tml. “Gender” sociālā teorija neatzīst bioloģiskās atšķirības starp dzimumiem; atšķirības esot tikai sociāli-kulturālas. Līdz ar to katrs var izvēlēties sev tīkamu partneri nevis pēc dzimuma, bet pēc “gender” (tādējādi heteroseksualitāte tiek pielīdzināta homoseksualitātei, biseksualitātei u.tml.), jo bioloģiskajam dzimumam jau nav nekādas nozīmes.⁵⁸

Arī no Stambulas konvencijas Skaidrojošā ziņojuma izriet, ka Konvencijas 3.panta c) punktā ietvertē “gender” definīcija skaidro, ka bez bioloģiskā dzimuma – vīrietis un sieviete – ir arī sociāli konstruētas lomas, uzvedība, nodarbošanās, ko konkrēta sabiedrība uzskata par atbilstošām sievietēm un vīriešiem. Jēdziena “gender” definīcija neesot jāsaprot kā tāda, kas aizvieto šajā Konvencijā lietotos vārdus “sieviete” un “vīrietis”. Vairāk neko Skaidrojošais ziņojums par šīs definīcijas izpratni nepaskaidro, taču piebilst, ka, lai tiktu vaļā no šiem sabiedrības uzskatiem, Konvencijas 12.panta pirmā daļa jau konkrēti nosaka, kas valstīm jā dara, proti, tām jāveic visi vajadzīgie pasākumi, lai veicinātu izmaiņas sociālās vides un

⁵⁴ 1998.gada 17.jūlija Romas Starptautiskās Krimināltiesas Statūti: LR starptautisks līgums. Latvijas Vēstnesis, nr. 97, 2002. 28.jūnijs.

⁵⁵ Agnello F. A New “Gender” Definition in International Law: The Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence // Spanish Yearbook of International Law. 2013-2014, p. 99.

⁵⁶ Oosterveld V. The Definition of “Gender” in the Rome Statute of the International Criminal Court: A Step Forward or Back for International Criminal Justice? // Harvard Human Rights Journal, Vol. 18, 2005, pp. 72-77.

⁵⁷ Vollmer de Coles B. “Genre”: nouvelles définitions. Grām. *Gender. La controverse*. Paris: Editions Téqui, 2011, p. 151.

⁵⁸ *Ibid.*

kultūras noteiktajos sieviešu un vīriešu uzvedības modeļos nolūkā izskaust aizspriedumus, paražas, tradīcijas un jebkādu citu praksi, kuras pamatā ir ideja par sieviešu nepilnvērtību vai par sieviešu un vīriešu lomām, kas padarītas par stereotipiem.⁵⁹ Norāde uz to, ka “gender” definīcija nav jāsaprot kā sinonīms vārdiem “sieviete” un “vīrietis” norāda uz to, ka Stambulas konvencija nepārstāv to “gender” skaidrojumu, par kuru līdz šim starptautiskajās tiesībās ir bijis panākts valstu konsenss. Stambulas konvencija iet daudz tālāk jēdziena “gender” izpratnē, pieļaujot radikālo iztulkošanas metodi. To ir svarīgi ņemt vērā valstīm, kuras vēlas pievienoties šai Konvencijai.

Ja sistēmiski analizē Stambulas konvencijas normas 3.panta c) punktā esošās definīcijas izpratnes noskaidrošanai, tad paveras sekojoša aina:

1) **4.panta trešajā daļā** ir teikts: “*neatkarīgi no tā, vai šādas diskriminācijas pamatā ir dzimums, sociālais dzimums (dzimte) [..]*”. Kā redzams, dzimums (angl. – *sex*) tiek nodalīts no “gender” jeb sociālā dzimuma (dzimtes) (angl. – *gender*). To apstiprina arī Stambulas konvencijas Skaidrojošais ziņojums, kurā attiecībā uz 4.panta trešo daļu ir norādīts: “*Tāpat arī vardarbības upuriem, kas ir geji vai lezbietes, un biseksuāliem vardarbības upuriem bieži tiek liegti atbalsta pakalpojumi viņu dzimumorientācijas dēļ. Konkrētas indivīdu grupas var tikt diskriminētas, pamatojoties uz viņu “gender” jeb sociālā dzimuma (dzimtes) identitāti (angl. – gender identity), kas, vienkāršāk izsakoties, nozīmē to, ka viņi identificē sevi ar “gender” jeb sociālo dzimumu (dzimti), kas neatbilst bioloģiskajam dzimumam (angl. – sex), kas konstatēts, viņiem piedzimstot. Minētais attiecas uz tādām personu kategorijām kā transpersonas vai transseksuālas personas, pretējā dzimumam apģērba nēsātāji, transvestīti un citas tādu personu grupas, kas neatbilst priekšstatam, kāds sabiedrībā izveidojies par to, kas pieklājas “vīrietim” vai “sieviete” [..]*”.⁶⁰

Tātad, Konvencijas izpratnē bioloģiskais dzimums var nesakrist ar “gender” jeb sociālo dzimumu (dzimti) un tas viennozīmīgi norāda uz “gender” sociālās teorijas esamību Konvencijā. Turklāt, no tikko aplūkotā Konvencijas Skaidrojošā ziņojuma kļūst skaidrāka arī 3.panta c) punktā esošā “gender” jeb sociālā dzimuma (dzimtes) definīcija, proti, ar 3.panta c) punktā minētajām “*sociālajām lomām, uzvedību, nodarbošanos un īpašībām, ko konkrēta sabiedrība uzskata par atbilstošām sievietēm un vīriešiem*” cita starpā jāsaprot pretējā dzimuma apģērba nēsātāji, transvestīti un citas tādu personu grupas, kas neatbilst priekšstatam, kāds sabiedrībā izveidojies par to, kas pieklājas “vīrietim” vai “sieviete”.

Šo aspektu papildus pastiprina *ILGA-Europe* 2009.gada 8.septembra Ziņojums par to, lai nodrošinātu, ka Konvenciju pret vardarbību pret sievietēm attiecinātu arī uz daļvalstu pienākumiem novērst un apkarot vardarbību prēt lezbietēm, biseksuāliem un transgenera sievietēm.⁶¹

2) **6.panta** tulkojums latviešu valodā ir maldinošs, jo nav precīzi iztulkots no angļu valodas. Pirmkārt, angļu valodā panta nosaukums ir “*Gender-sensitive policies*”, taču latviešu valodā iztulkots kā “Dzimumu līdztiesības principam atbilstoša politika”. Tā kā Konvencijas 3.panta c) punktā ir ietverta “gender”, “sociālā dzimuma” (“dzimtes”) definīcija, tad arī

⁵⁹ Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. Istanbul, 11.05.2011., p. 8, para. 43. Pieejams šeit: www.coe.int

⁶⁰ Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. Istanbul, 11.05.2011., p. 10, para. 53. Pieejams šeit: www.coe.int

⁶¹ The need to ensure that the Convention on violence against women addresses effectively the obligation of member states to prevent and combat violence against lesbian, bisexual and transgender women. 8 September 2009, ILGA-Europe. Pieejams šeit: www.coe.int

6.panta nosaukumam latviešu valodā būtu jābūt vismaz šādam: “Sociālo dzimumu (dzimti) respektējoša politika”.

6.panta angļu valodas tekstā ir noteikts šādi: “*Parties shall undertake to include a gender perspective in the implementation and evaluation of the impact of the provisions of this Convention and to promote and effectively implement policies of equality between women and men and the empowerment of women*”.

Latviešu valodā panta tulkojums ir šāds: “*Konvencijas dalībvalstīs apņemas ievērot dzimumu līdztiesības aspektu, īstenojot šīs Konvencijas noteikumus un novērtējot to ietekmi, un veicināt un efektīvi īstenot sieviešu un vīriešu līdztiesības politiku un sieviešu tiesību un iespēju paplašināšanas politiku*”. Dzimumu līdztiesības aspekta vietā būtu jābūt sociālā dzimuma (dzimtes) aspektam, tādējādi 6.pants patiesībā Konvencijas dalībvalstīm uzliek par pienākumu ievērot **sociālā dzimuma (dzimtes) aspektu**. Citiem vārdiem sakot, “gender” sociālo teoriju saskaņā ar kuru “gender” jeb sociālais dzimums (dzimte) ir tikai un vienīgi sociāls konstrukts un tam nav nekāda sakara ar bioloģisko dzimumu.

Interesanta nostādne vērojama arī Stambulas konvencijas 12.panta trešajā daļā saskaņā ar kuru tiek ņemtas vērā un risinātas to personu īpašās vajadzības, kas konkrētu apstākļu dēļ kļuvušas viegli ievainojamas. Kas ir šīs “viegli ievainojamās personas”? Spriežot pēc Konvencijas nosaukuma, tām būtu jābūt sievietēm. Taču tā tas nav. Konvencijas Skaidrojošais ziņojums sniedz atbildi uz to, kas tad ir šīs “neaizsargātās personas”, proti: sievietes grūtniecības stāvoklī un sievietes, kurām ir mazi bērni, kā arī *geji, lezbietes, biseksuālas personas un transpersonas*, kā arī personas, kuras inficētas ar HIV, bezpajumtnieki, u.c.⁶² Kā redzams, sieviete (kura nav grūtniecības stāvoklī vai kurai nav mazu bērnu) nemaz netiek uzskatīta par “neaizsargātu personu” vai “viegli ievainojamu personu”, taču tajā pašā laikā gejs, lezbiete, biseksuālis, transseksuālis gan par tādām tiek uzskatīti. Šeit jājautā, kāds sakars ir gejiem un biseksuāļiem ar konvenciju, kas domāta sieviešu aizsardzībai pret vardarbību? Tas vēlreiz apstiprina to, ka Konvencijas 3.panta c) punktā ietvertā “gender” jeb sociālā dzimuma (dzimtes) definīcija ir veidota saskaņā ar sociālo teoriju, t.i., neatkarīgi no sava bioloģiskā dzimuma, katrs var izvēlēties sev vēlamu “gender” jeb sociālo dzimumu (dzimti). Tātad geju, kurš bioloģiski ir vīrietis, bet sociāli jūtas kā sieviete, Konvencija aizsargās kā sievieti. Tas pats attiecas uz transseksuāļiem, kuri sociāli jūtas kā sievietes.

Līdz ar to Stambulas konvencija ir pirmais starptautiskais līgums, kurā ietverta “gender” definīcija sociālās teorijas izpratnē.

2. Ideoloģizētās tiesību normas Stambulas konvencijā un Satversme

Kā jau iepriekš tika noskaidrots, Stambulas konvencijas pamatā ir ielikta radikālā jeb “gender” feminisma ideoloģija, kas balstās marksisma postulātos par šķiru cīņu. Tas skaidri redzams arī Konvencijas preambulā (skat. iepriekš). Līdz ar to ir svarīgi noskaidrot, vai Stambulas konvencijas normas, kuras satur minētās ideoloģijas postulātus, ir savienojamas ar Latvijas Satversmi un tās pamatprincipiem.

Pirms vispār sākt analizēt šo jautājumu, ir jāatgādina Satversmes preambulas teksts:

“1918.gada 18.novembrī proklamētā Latvijas valsts ir izveidota, apvienojot latviešu

⁶² Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. Istanbul, 11.05.2011., pp. 16, 17, para. 87. Pieejams šeit: www.coe.int

vēsturiskās zemes un balstoties uz latviešu nācijas negrozāmo valstsgribu un tai neatņemamām pašnoteikšanās tiesībām, lai garantētu latviešu nācijas, tās valodas un kultūras pastāvēšanu un attīstību cauri gadsimtiem, nodrošinātu Latvijas tautas un ikviena brīvību un sekmētu labklājību.

Latvijas tauta izcīnīja savu valsti Brīvības cīņās. Brīvi vēlētā Satversmes sapulcē tā nostiprināja valsts iekārtu un nolēma sev Satversmi.

Latvijas tauta neatzina okupācijas režīmus, pretojās tiem un atguva brīvību, 1990.gada 4.maijā atjaunojot valstisko neatkarību uz valsts nepārtrauktības pamata. Tā godina savus brīvības cīnītājus, piemin svešo varu upurus, nosoda komunistisko un nacistisko totalitāro režīmu un to noziegumus.

Latvija kā demokrātiska, tiesiska, sociāli atbildīga un nacionāla valsts balstās uz cilvēka cieņu un brīvību, atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības un ciena mazākumtautības. Latvijas tauta aizsargā savu suverenitāti, Latvijas valsts neatkarību, teritoriju, tās vienotību un demokrātisko valsts iekārtu.

Latvijas identitāti Eiropas kultūrtelpā kopš senlaikiem veido latviešu un lībiešu tradīcijas, latviskā dzīvesziņa, latviešu valoda, vispārcilvēciskās un kristīgās vērtības. Uzticība Latvijai, latviešu valoda kā vienīgā valsts valoda, brīvība, vienlīdzība, solidaritāte, taisnīgums, godīgums, darba tikums un ģimene ir saliedētas sabiedrības pamats. Ikviens rūpējas par sevi, saviem tuviniekiem un sabiedrības kopējo labumu, izturoties atbildīgi pret citiem, nākamajām paaudzēm, vidi un dabu.

Latvija, apzinoties savu līdzvērtību starptautiskajā kopienā, aizstāv valsts intereses un veicina vienotas Eiropas un pasaules ilgtspējīgu un demokrātisku attīstību. Dievs, svētī Latviju!”

Tiesību zinātnē ir atzīts, ka Satversme jāpiemēro tās preambulas gaismā⁶³, kā arī tas, ka preambula sevī nes arī tiesībpolitisku informāciju (politisko programmu), kas atklāj konstitūcijas vērtības un politiskos orientierus.⁶⁴ Satversmes preambula arī palīdz skaidrāk apzināties Latvijas iespējas Eiropas tālākās integrācijas kontekstā.⁶⁵

Vissvarīgākie preambulas elementi Stambulas konvencijas kontekstā ir sekojoši:

-“Latvijas tauta godina savus brīvības cīnītājus, piemin svešo varu upurus, nosoda komunistisko un nacistisko totalitāro režīmu un to noziegumus”. Šim pretējs ir Stambulas konvencijas preambulā teiktais, proti: *“vardarbība pret sievietēm liecina par vēsturiski izveidojušos sieviešu un vīriešu varas nevienlīdzīgu sadalījumu, kura dēļ vīrieši dominē pār sievietēm un diskriminē sievietes un ir apgrūtināta sieviešu pilnīga attīstība”.* Ja Satversmes preambula skaidri pasaka, ka Latvijas tauta godina savus brīvības cīnītājus, piemin svešo varu upurus, tad Latvijas tauta nevar piekrist Starptautiskā līgumā ietvertam apgalvojumam par to, ka Latvijas vīrieši dominē pār Latvijas sievietēm un diskriminē sievietes, un apgrūtināta sieviešu pilnīgu attīstību. Bez Latvijas brīvības cīnītājiem, kuri pārsvarā bija tieši Latvijas vīrieši, mums nebūtu tagad savas valsts. Mēs nevaram godāt savus brīvības cīnītājus, vienlaicīgi pasakot, ka viņi jau toreiz (vēsturiski) apgrūtināja sieviešu pilnīgu attīstību un dominēja pār sievietēm. Satversmes preambulā Latvijas tauta nosoda komunistisko režīmu.

⁶³ Pleps J. Dažas domas par Satversmes preambulu. Jurista Vārds, 22.10.2013., Nr. 43 (794), 32.-34.lpp.

⁶⁴ Balodis R. Konstitūcijas sastāvdaļa – preambula: tās loma un nozīme mūsdienu konstitucionālismā. Grām. Tiesību efektīvas piemērošanas problemātika. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 303.lpp.

⁶⁵ Latvijas Valsts prezidenta Konstitucionālo tiesību komisijas viedoklis par Latvijas valsts konstitucionālajiem pamatiem un neaizskaramo Satversmes kodolu. 17.09.2012., Rīga, 341. pkt., 119.lpp. Pieejams šeit: www.president.lv [aplūkots 21.04.2016.].

Taču, kā zināms, komunistiskais režīms bija tieši marksisma ideoloģijas produkts. Tad kādēļ lai Latvijas tauta tagad atbalstītu un apsveiktu neomarksistiskas ideoloģijas – “gender” feminisma – ienākšanu Latvijas tiesību sistēmā un visās dzīves jomās ?

-“Latvijas identitāti Eiropas kultūrtelpā kopš senlaikiem veido latviešu un lībiešu tradīcijas, latviskā dzīvesziņa, latviešu valoda, vispārcilvēciskās un kristīgās vērtības. Uzticība Latvijai, latviešu valoda kā vienīgā valsts valoda, brīvība, vienlīdzība, solidaritāte, taisnīgums, godīgums, darba tikums un ģimene ir saliedētas sabiedrības pamats. Ikviens rūpējas par sevi, saviem tuviniekiem un sabiedrības kopējo labumu, izturoties atbildīgi pret citiem, nākamajām paaudzēm [..]”. Šeit viennozīmīgi tiek atzīts tas, ka Latvijā ģimene tiek uzskatīta un atzīta par saliedētas sabiedrības pamatu; ka ikvienam ir jāizturas atbildīgi pret nākamajām paaudzēm; ka ikvienam ir jārūpējas par sevi un saviem tuviniekiem, un ka Latvijas identitāti veido latviskā dzīvesziņa, vispārcilvēciskās un kristīgās vērtības, brīvība, vienlīdzība, solidaritāte, taisnīgums.

2.1. Stambulas konvencija un laulība un ģimene (Satversmes 110.pants)

2.1.1. ”Gender” definīcija un ģimene un laulība

Saskaņā ar Satversmes 110.panta 1.teikumu valsts aizsargā un atbalsta laulību — savienību starp vīrieti un sievieti, ģimeni, vecāku un bērna tiesības. Šajā Satversmes pantā, tāpat kā visos citos Latvijas normatīvajos tiesību aktos, sieviete un vīrietis ir domāti bioloģiskajā nozīmē. Līdzīga tiesību norma ir ietverta arī Polijas Konstitūcijas 18.pantā saskaņā ar kuru Polijas Republika aizsargā un rūpējas par laulību - savienību starp vīrieti un sievieti, kā arī ģimeni, mātes un vecāku statusu.⁶⁶ Polijas Institūts *Ordo Iuris* savā 2014. gada pētījumā norādījis, ka Polijas Konstitūcijas 18.pants nosaka ģimeni kā sabiedrības pamatvienību un konstitucionālās aksioloģijas elementu, tādējādi pamatojot ģimenes institūta fundamentālo vērtību un tās lielo lomu sabiedrībā.⁶⁷ Līdzīga nostādne izriet no Satversmes preambulas un 110.panta 1.teikuma, lasot tos kopsakarā, proti, ģimene Latvijā tiek uzskatīta par savienību starp vīrieti un sievieti, ģimene ir saliedētas sabiedrības pamats un Latvijas **valstij ir pienākums to aizsargāt**, nevis noārdīt.

Ja Latvija caur Stambulas konvenciju būs spiesta pārņemt savā tiesību sistēmā vēl nepazīstamu tiesību jēdzienu – “**gender**” jeb **sociālo dzimumu (dzimti)**, tad jēdzieni “sieviete” un “vīrietis” līdzās bioloģiskajai izpratnei iegūs arī sociālā konstrukta izpratni. Un tas nozīmē, ka pašsaprotami jēdzieni “sieviete” un “vīrietis” vairs nebūs pašsaprotami un varēs tikt iztulkoti arī “gender” jeb sociālā dzimuma (dzimtes) izpratnē. Kādas tam būs tiesiskās sekas ? Ja jau par “sievieti” un “vīrieti” cilvēks varēs sociāli justies (nebūdamas bioloģiski sieviete vai vīrietis), tad Satversmes 110.pants (nemainot tā redakciju) nākotnē pavērs iespējas viendzimuma laulībām⁶⁸, proti, divi bioloģiskā dzimuma vīrieši varēs noslēgt laulību, ja viens no viņiem sociāli jutīsies kā vīrietis, bet otrs – kā sieviete; tas pats attiecas uz

⁶⁶ The Constitution of the Republic of Poland of 2nd April, 1997, as published in *Dziennik Ustaw* No. 78, item 483. Pieejams šeit: www.sejm.gov.pl [aplūkots 23.04.2016.].

⁶⁷ Czy Polska powinna ratyfikować Konwencję Rady Europy o zapobieganiu i przeciwdziałaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej? Raport Instytutu *Ordo Iuris*, pod red. J.Banasiuk.Warszawa, 2014, s. 38. Pieejams šeit: www.ordoiuris.pl [aplūkots 20.04.2016.].

⁶⁸ Agnello F. A New “Gender” Definition in International Law: The Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence // *Spanish Yearbook of International Law*. 2013-2014, p. 106.

divām bioloģiskā dzimuma sievietēm.

Šeit uzreiz jāatgādina, ka saskaņā ar likuma par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem 13. pantu: “Ja starptautiskajā līgumā, kuru Saeima ir apstiprinājusi, paredzēti citādi noteikumi nekā Latvijas Republikas likumdošanas aktos, tiek piemēroti starptautiskā līguma noteikumi”. Tātad, Stambulas konvencijas 3.panta c) punktā ietvertā “gender” definīcija Latvijā tiks tieši piemērota, t.sk., interpretējot jau esošos Latvijas normatīvos tiesību aktus. Piemēram, Civillikuma (turpmāk – CL) 35.panta otrajā daļā ietvertais laulības noslēgšanas šķērslis – “aizliegta laulība starp viena dzimuma personām” - vares tikt iztulkots kā “aizliegta laulība starp viena “gender” jeb sociālā dzimuma (dzimtes) personām”.

Svarīgi atzīmēt, ka Stambulas konvencijas 6.pants uzliek valstīm pienākumu ievērot sociālā dzimuma (dzimtes) aspektu, savukārt 4.panta trešā daļa uzliek valstīm pienākumu garantēt atteikties no diskriminācijas ne tikai uz dzimuma pamata, bet arī uz “gender” jeb sociālā dzimuma (dzimtes) pamata. Lai šo nediskriminācijas principu ievērotu, **Latvijai būs nepieciešams sākt interpretēt jau minēto Satversmes 110.pantu, kā arī CL 35.panta otro daļu “gender” sociālās teorijas gaismā.**

Šo apgalvojumu pastiprina Stambulas konvencijas 12.panta pirmā daļa, kas valstīm uzliek par pienākumu veikt visus vajadzīgos pasākumus, lai veicinātu izmaiņas sociālās vides un kultūras noteiktajos sieviešu un vīriešu uzvedības modeļos nolūkā izskaust aizspriedumus, paražas, tradīcijas un jebkādu citu praksi, kuras pamatā ir ideja par sieviešu nepilnvērtību vai par sieviešu un vīriešu lomām, kas padarītas par stereotipiem. Tātad, heteroseksuālas laulības Konvencijas izpratnē arī var tikt uzskatītas par izskaužamu praksi vai tradīciju, jo tās pamatā taču arī ir ideja par sieviešu un vīriešu kā sievas un vīra, kā mātes un tēva “lomām”. Konvencijas 12.pants kopā ar 4.panta trešo daļu un 6.pantu prasīs izskaust heteroseksuālas laulības kā vienīgās iespējamās. No tā tālāk var secināt, ka CL 179.pantā un citos Latvijas normatīvajos tiesību aktos vārdi “tēvs” un “māte”, iespējams, būs nākotnē jāaizstāj ar neitrāliem vārdiem (piemēram, “vecāks A” un “vecāks B”), nenorādot uz vecāku bioloģisko dzimumu⁶⁹ un tādējādi neveicinot bērnos uz sieviešu un vīriešu lomu stereotipiem balstītu attieksmi, jo tā, saskaņā ar Konvenciju, ir vardarbības cēlonis pret sievieti ģimenē. Nākotnē, iespējams, arī būs jāatsakās no prasības dzimšanas reģistrā norādīt bērna dzimumu, vai arī iekļaut iespēju norādīt neitrālo dzimumu (“X”)⁷⁰.

2.1.2. Vardarbības jēdziens un ģimene

Stambulas konvencijas 3.pantā ir definēti trīs vardarbības jēdzieni:

-“**vardarbība pret sievietēm**” (3.p. a) punkts): “*ar terminu „vardarbība pret sievietēm” tiek saprasts cilvēktiesību pārkāpums un sieviešu diskriminācija, un ar to apzīmē visus ar dzimumu saistītus vardarbības aktus, kas sievietēm rada vai var radīt fizisku, seksuālu, psiholoģisku vai ekonomisku kaitējumu vai ciešanas, kā arī šādu vardarbības aktu draudus,*

⁶⁹ Mirkovic-Bertrand A. Le coût juridique. Les conséquences de la théorie du gender sur la filiation. Grām. “La theorie du Gender”. Vers une nouvelle identité sexuelle? Actes du colloque des 17 et 18 septembre 2011. Toulon: Lethielleux, 2012, p. 61.

⁷⁰ Neitrālais dzimums ir ieviests, piemēram, Austrālijā un Vācijā. Skat. Agnello F. A New “Gender” Definition in International Law: The Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence // Spanish Yearbook of International Law. 2013-2014, p. 108; Vācijas *Personenstandsgesetz* (PStG), § 22 (III), skat: www.gesetze-im-internet.de [aplūkots 22.04.2016.].

piespiešanu vai patvaļīgu brīvības atņemšanu neatkarīgi no tā, vai šāda vardarbība notiek sabiedriskajā vai privātajā dzīvē”;

Kā redzams, vardarbība pret sievietēm tiek klasificēta kā **cilvēktiesību pārkāpums** un arī kā **sieviešu diskriminācija**. Taču klasiskajā izpratnē cilvēktiesības kā subjektīvas tiesības ir tiesisks instruments, ar kura palīdzību indivīds var realizēt savas intereses pret valsti. Cilvēktiesības darbojas tiesiskajās attiecībās “cilvēks-valsts”.⁷¹ Savukārt prasība pret valsti, lai tā vērsas pret trešajām personām, ir pieļaujama tikai īpašos izņēmuma gadījumos, kad privāttiesiskais mehānisms ir acīmredzot nepietiekams.⁷² Tālāk jau Stambulas konvencijas normas paredz tieši civiltiesiskus, kā arī krimināltiesiskus pasākumus. Līdz ar to no pašas Konvencijas izriet, ka vardarbība pret sievieti ir vai nu civiltiesisks (29.-32.p.), vai krimināltiesisks pārkāpums (33.-58.p.) un nevis cilvēktiesību pārkāpums. Par cilvēktiesību pārkāpumu no valsts puses var runāt tikai tad, ja valsts atteiktos aizsargāt vienu indivīdu pret citu tādu indivīdu, kurš draud ar aizskārumu cilvēka dzīvībai un veselībai. Kas attiecas uz ekonomisko vardarbību, tad šeit nekādi draudi sievietes dzīvībai un veselībai nav saskatāmi. Atšķirībā no 1993.gada ANO deklarācijas par vardarbības pret sievietēm mazināšanu, Stambulas konvencija vardarbības veidiem pievieno arī **ekonomisko vardarbību**.

ES Pamattiesību aģentūra savā 2014.gada pētījumā norāda⁷³, ka par ekonomisko vardarbību var uzskatīt sievietes atturēšanu pieņemt lēmumus par ģimenes finansēm, kā arī sievietes atturēšana no patstāvīgas iepirkšanās vai aizliegums strādāt ārpus mājas. Tie Stambulas konvencijas izpratnē tiek uzskatīti par cilvēktiesību pārkāpumiem. Piemēram, ja valsts neiejauksies un neatturēs vīrieti no neļaušanas sievietei pašai iet uz veikalu iepirkties, tad valsts būs vainīga cilvēktiesību pārkāpumā. Patiesībā, ģimenes finanšu jautājumus un, piemēram, laulāto savstarpējās mantiskās attiecības, nosaka Latvijas CL normas, kas tādējādi šādus ģimenes konfliktus vai strīdus par naudas sadali ļauj risināt civiltiesiskā kārtībā (bez policijas un citu tiesībsargājošo iestāžu iejaukšanās). Turklāt, par cilvēktiesību pārkāpumu uzskatāma arī darbība, kas var radīt ekonomiskas ciešanas. Diemžēl, Latvijas Civilprocesa likuma 250.⁴⁵ pantā⁷⁴ (turpmāk – CPL) arī ir ietverta ekonomiskā vardarbība kā vardarbības ģimenē veids: *“Ja pret personu ir vērstas jebkāda fiziska, seksuāla, psiholoģiska vai ekonomiska vardarbība, kas notiek starp bijušajiem vai esošajiem laulātajiem vai citām savstarpēji saistītām personām neatkarīgi no tā, vai aizskārējs dzīvo vai ir dzīvojis vienā mājsaimniecībā ar aizskarto personu, tiesa vai tiesnesis pēc personas motivēta pieteikuma vai pieteikuma, kas iesniegts ar policijas starpniecību, var pieņemt lēmumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību”*.

Latvijas tiesās 2014.gadā bija saņemts 251 pieteikums par pagaidu aizsardzību pret vardarbību; 2015.gadā – 679 pieteikumi; 2016.gada pirmajos mēnešos – 221 pieteikums. Apelācijas instancē 2014.gadā saņemtas 2 blakus sūdzības; 2015.gadā – 32 blakus sūdzības; 2016.gada pirmajos mēnešos – 14 blakus sūdzības.⁷⁵

Apskatot Latvijas tiesu lēmumus pagaidu aizsardzības pret vardarbību lietās, kas pieņemti laika periodā no 2016.gada 29.marta līdz 2016.gada 12.aprīlim, jāsecina, ka ekonomisko vardarbību savā pieteikumā bija norādījusi tikai viena prasītāja. Viņa par

⁷¹ Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. I.Ziemele (zin.red.). Rīga, SIA Izglītības solī, 2000, 24.lpp.

⁷² Turpat, 29.lpp.

⁷³ Violence against women: an EU-wide survey. Main results. EU Agency for Fundamental Rights, 2014, p. 75. Pieejams šeit: <http://fra.europa.eu>

⁷⁴ Likums “Grozījumi Civilprocesa likumā”. Pieņemts 13.02.2014. Latvijas Vestnesis, nr.41, 26.02.2014.

⁷⁵ Sakārtots pēc TIS 50., 2.statistikas pārskatu datiem, 19.04.2016.

ekonomisko vardarbību uzskatīja to, ka atbildētājs nemaksājot uzturlīdzekļus, tādējādi atstājot viņu bez iztikas līdzekļiem; ekonomiska vardarbība pret pieteicēju un bērnu tiekot piemērota tādējādi, ka atbildētājs bērnam uzturlīdzekļus maksā tikai pēc tiesas pagaidu nolēmuma.⁷⁶ No juridiskā viedokļa šādi savstarpējie strīdi ir risināmi prasības tiesvedības kārtībā par uzturlīdzekļu piedziņu un nevis kā pagaidu aizsardzība pret vardarbību.

No iepriekš minētā var secināt, ka Latvijas tiesu praksē vēl nav izveidojies priekšstats par ekonomisko vardarbību, t.i., kas šajā vardarbības formā īsti ietilpst. Taču minētais piemērs tomēr liecina, ka prasītājas sāk izmantot ekonomiskās vardarbības jēdzienu, lai apsūdzētu savus partnerus vardarbībā.

-**“vardarbība ģimenē”** (3.panta b) punkts): *“ar terminu “vardarbība ģimenē” apzīmē visus fiziskas, seksuālas, psiholoģiskas vai ekonomiskas vardarbības aktus, kas notiek ģimenē vai mājsaimniecībā, vai starp bijušajiem vai esošajiem laulātajiem vai partneriem neatkarīgi no tā, vai vardarbības izdarītājs dzīvo vai ir dzīvojis vienā dzīvesvietā ar vardarbības upuri”*;

-**“ar dzimumu saistīta vardarbība pret sievietēm”** (3.panta d) punkts): *“ar dzimumu saistīta vardarbība pret sievietēm” ir vardarbība, kas vērsta pret sievieti tāpēc, ka viņa ir sieviete, vai vardarbība, kura nesamērīgi skar sievietes”*.

2.2. Stambulas konvencija un izglītība (Satversmes 112. pants)

Satversmes 112.pants nosaka, ka ikvienam ir tiesības uz izglītību. Valsts nodrošina iespēju bez maksas iegūt pamatizglītību un vidējo izglītību. ECTK 1.Protokola 2.pants vēl arī papildina šo tiesību saturu, nosakot, ka valsts ievēro *vecāku tiesības nodrošināt saviem bērniem tādu izglītību un mācības, kas ir saskaņā ar viņu reliģisko pārliecību un filozofiskajiem uzskatiem*. Interpretējot šo normu, ECT savā judikatūrā ir noteikusi, ka valstij ir aizliegts veikt indoktrināciju, kas, saprātīgi raugoties, neievēro vecāku reliģisko un filozofisko pārliecību; tā ir robeža, kuru nedrīkst pārkāpt. Valstij ir jāraugās uz to, lai vispārīgi neitrālas tiesību normas valsts skolās tiktu korekti piemērotas no katras konkrētās skolas un katra konkrētā skolotāja puses; valsts iestādēm ir jāraugās, lai vecāku reliģiskā un filozofiskā pārliecība šajā līmenī netiktu apšaubīta skolotāju neuzmanības, neapdomības vai nepiemērota prozelītisma (propagandas) dēļ.⁷⁷

Šāds pats pienākums attiecībā uz vecāku tiesību respektēšanu bērnu izglītībā ir noteikts arī ANO Vispārējās Civiltiesību deklarācijas 26.panta trešajā daļā un ANO Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām 13.panta trešajā daļā. Kā redzams, valstij ir jāievēro vecāku tiesības nodrošināt saviem bērniem tādu izglītību, kas atbilst viņu pārliecībai.

Stambulas konvencijas 14.pants attiecībā uz izglītību valstīm uzliek šādus pienākumus:

1) veikt vajadzīgos pasākumus, lai *visu izglītības līmeņu mācību programmās iekļautu mācību vielu par tādiem jautājumiem kā sieviešu un vīriešu līdztiesība, tūdas dzimumu sociālās lomas, kas nav padarītas par stereotipiem*, savstarpējā cieņa, nevardarbīga konfliktu atrisināšana savstarpējās attiecībās, ar dzimumu saistīta vardarbība pret sievietēm un tiesības uz personas integritāti, un lai šī mācību viela būtu pielāgota audzēkņu spēju attīstības līmenim;

⁷⁶ Rīgas apgabaltiesas civillietu tiesas kolēģijss 12.04.2016. lēmums civillietā Nr.CA-1850/16/25.

⁷⁷ Skat., piemēram, *Folgerø ans Others v. Norway* [GC], no. 15472/02, § 84(h)-(i), 29 June 2007.

2) veikt nepieciešamos pasākumus, lai iepriekš *minēto principu ieviešanu veicinātu ikdienējās izglītības ieguves vietās, kā arī sporta, kultūras un atpūtas vietās un plašsaziņas līdzekļos.*

Līdz ar to **Stambulas konvencija klaji ignorē gan Satversmes 112.pantā, gan starptautiskajos cilvēktiesību dokumentos garantētās vecāku tiesības bērnu izglītībā.** Turklāt, netiek ņemta vērā arī vecāku reliģijas brīvība, kas ir nesaraujami saistīta ar tiesībām izglītēt savus bērnus saskaņā ar savu reliģisko pārliecību un filozofiskajiem uzskatiem. Stambulas konvencijas 14.panta pirmajā daļā viennozīmīgi ir ietverts valstīm pienākums uzspiest visām izglītības iestādēm “gender” sociālās teorijas mācīšanu. Tas nozīmē, ka arī bērniem būs jā māca “gender” teoriju, t.i., ka viņiem ir tiesības pašiem izvēlēties savu “gender” jeb sociālo dzimumu (dzimti), neatkarīgi no bioloģiskā dzimuma. Vecākiem nebūs **nekādu tiesību** iebilst pret to.

2.3. Stambulas konvencija un domas un apziņas brīvība (Satversmes 99. un 100. pants)

Saskaņā ar Satversmes 99.panta 1.teikumu ikvienam ir tiesības uz *domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvību.* Savukārt 100.pants paredz, ka ikvienam ir tiesības uz vārda brīvību, kas ietver tiesības brīvi iegūt, paturēt un izplatīt informāciju, *paust savus uzskatus.* Līdzīgas tiesību normas ir atrodamas arī ECTK 9.pantā (domu, pārliecības un ticības brīvība) un 10.pantā (izteiksmes brīvība).

Stambulas konvencijas 12.panta pirmā daļa uzliek valstīm par pienākumu veikt visus vajadzīgos pasākumus, lai *veicinātu izmaiņas sociālās vides un kultūras noteiktajos* sievietu un vīriešu uzvedības modeļos *nolūkā izskaust aizspriedumus, paražas, tradīcijas un jebkādu citu praksi, kuras pamatā ir ideja par sievietu nepilnvērtību vai par sievietu un vīriešu lomām, kas padarītas par stereotipiem.* Konvencijas Skaidrojošais ziņojums jau precizē, kas valstīm būtu jā dara, proti, tām jāveic pasākumi, kas nepieciešami, lai veicinātu **izmaiņas domāšanā un attieksmē**, jo saskaņā ar Konvencijas projekta autoru pārliecību pašreizējos sievietu un vīriešu uzvedības modeļus bieži vien ietekmē aizspriedumi, dzimumu stereotipi un dzimumu diskriminējošas paražas vai tradīcijas.⁷⁸ No minētā izriet, ka Konvencijas autoru pārliecība (kas, acīmredzot, nebalstās ne uz kādiem konkrētiem pētījumiem un datiem) ir pietiekams pamats, lai visās dalībvalstīs veicinātu izmaiņas cilvēku domāšanā. Šāda nostādne nesakrīt ar Satversmes 99. un 100.pantu, jo katram ir tiesības domāt brīvi, kā arī brīvi paust savus uzskatus, ja vien tie neaizskar citu cilvēku pamattiesības (skat. Satversmes 116.pantu). Arī **Satversmes 1.pants, kurā Latvija pasludināta par demokrātisku republiku, jau pats par sevi izslēdz valstij iespēju uzspiest visiem iedzīvotājiem vienas ideoloģijas – radikālā feminisma – idejas un postulātus, tādējādi visiem liekot dzīvo tikai saskaņā ar šo ideoloģiju.**

Demokrātiskas valsts iekārtas virsprincipa (kas ietverts Satversmes 1.p.) jēga ir nodrošināt *tautas gribas brīvas veidošanās iespējas* un valsts institūciju pakļaušanu tautas gribai. Satversmes kodols aizsargā tieši šā virsprincipa jēgu. Tas nozīmē, ka valstij vispirms jā rada un jā aizsargā tautas iespējas brīvi formulēt savu gribu. Tas ietver klasiskās cilvēka

⁷⁸ Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. Istanbul, 11.05.2011., p. 10, para. 53. Pieejams šeit: www.coe.int

pamattiesības, kas *aizsargā domu, apziņas un komunikācijas brīvību* (vārda brīvība, biedrošanās brīvība). Šīs brīvības savā kodolā nedrīkst tikt aizskartas.⁷⁹

Turklāt, Stambulas konvencijas 12.panta pirmajā daļā ietvertā prasība “*veicināt izmaiņas sociālās vides un kultūras noteiktajos sieviešu un vīriešu uzvedības modeļos nolūkā izskaust aizspriedumus, paražas, tradīcijas*” var nonākt pretrunā apziņas un reliģiskās pārliecības brīvībai.

Ja dalībvalstis sāks fundamentāli izskaust tradīcijas un sabiedrībā pieņemtās ētikas un pieklājības normas, kā arī atsevišķas sabiedriskās kārtības normas (piemēram, par pašsaprotami nodalītām publiskām labierīcībām, dušām, ģērbtuvēm sievietēm un vīriešiem, tās padarot kopīgi lietojamas), tad tieši šādas rīcības rezultātā var tikt radīta vide, kurā sievietes tiks apdraudētas nevis ģimenē, bet gan sabiedriskās vietās, kurās līdz šim viņas ir jutušās droši. Neizskatās, ka Konvencijas autorus būtu interesējis sieviešu viedoklis šajā jautājumā. Kādēļ neviens nav aizdomājies par to, ka, izmaiņu veikšana (citiem vārdiem sakot, harmonijas izjaukšana) sociālās vides un kultūras, tradīciju un paražu noteiktajos sieviešu un vīriešu uzvedības modeļos pati par sevi var radīt emocionālu un psiholoģisku (atsevišķos gadījumos arī fizisku un seksuālu) vardarbību Latvijas sievietēm. Tādējādi Konvencijas normas *de facto* var nonākt pretrunā ar Konvencijas preambulā ietvertajiem mērķiem.

2.4. Diskriminācija un tās aizliegums (Satversmes 91. pants)

Satversmes 91.pants skaidri nosaka, ka visi cilvēki *Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā un ka cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas*. Šī tiesību norma cita starpā attiecas gan uz sievietēm, gan vīriešiem (bioloģiskā nozīmē). Līdzīga diskriminācijas aizlieguma norma ir atrodamā Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – ECTK) 14.pantā saskaņā ar kuru šajā Konvencijā minēto tiesību un brīvību īstenošana ir nodrošinama bez jebkādas diskriminācijas, neatkarīgi no *dzimuma, rases, ādas krāsas, valodas, ticības, politiskajiem vai citiem uzskatiem, valstiskās vai sociālās izcelsmes, piederības kādai nacionālajai minoritātei, mantiskā stāvokļa, dzimšanas vai jebkura cita stāvokļa*.

Taču kādu diskriminācijas aizlieguma paradigmu piedāvā Stambulas konvencija? Kā jau iepriekš tika minēts, Konvencijas 4.panta trešā daļa attiecībā uz vardarbības upuriem (kas pārsvarā esot sievietes) aizliedz jebkādu diskrimināciju, pievienojot ECTK 14.pantā uzskaitītajiem kritērijiem vēl arī šādus: “gender” jeb sociālais dzimums (dzimte), dzimumorientācija, dzimuma identitāte, veselības stāvoklis, invaliditāte, ģimenes stāvoklis, migranta vai bēgļa statuss. Tomēr vēl interesantāka ir Stambulas konvencijas 4.panta ceturrtā daļa saskaņā ar kuru **par diskrimināciju netiek uzskatīti** īpašie pasākumi, kas vajadzīgi, lai novērstu ar dzimumu saistītu vardarbību un aizsargātu sievietes no šādas vardarbības. Citiem vārdiem sakot, Konvencija par diskrimināciju neuzskata vīriešu diskrimināciju. Saskaņā ar Konvencijas Skaidrojošo ziņojumu no šādiem pasākumiem (kas netiek uzskatīti par diskrimināciju Konvencijas izpratnē) jāgūst labums vienīgi sievietēm.⁸⁰ Skaidrojošais ziņojums piemin arī Eiropas Cilvēktiesību Tiesas (turpmāk – ECT) judikatūru, taču savus

⁷⁹ Latvijas Valsts prezidenta Konstitucionālo tiesību komisijas viedoklis par Latvijas valsts konstitucionālajiem pamatiem un neaizskaramo Satversmes kodolu. 17.09.2012., Rīga, 309., 310. pkt., 110.lpp. Pieejams šeit: www.president.lv [aplūkots 21.04.2016.].

⁸⁰ Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. Istanbul, 11.05.2011., p. 16, para. 85. Pieejams šeit: www.coe.int

tālākos secinājumus atkal balsta uz nepatiesu informāciju, proti, ka tas, ka sievietes daudz vairāk cieš no vardarbības ģimenē nekā vīrieši, var tikt uzskatīts par objektīvu un saprātīgu pamatojumu tam, lai izmantotu resursus un veiktu īpašus pasākumus, kuri paredzēti vienīgi sievietēm, kuras kļuvušas par vardarbības upuriem. Kā jau iepriekš tika secināts, tas, ka, Konvencijas autoru ieskatā (skat. Konvencijas 2.p. 1.d.), sievietes daudz vairāk cieš no vardarbības ģimenē nekā vīrieši, nav apstiprināts ar attiecīgiem pētījumiem.

Vīriešu diskriminācijas faktu pierāda Spānijas 2004.gada 28.decembra likums par pilnīgas aizsardzības pasākumiem pret “gender” vardarbību⁸¹, kurā ir ieviests dzimumu atšķirību princips, legalizējot vīriešu diskrimināciju šādā tekstā: “šis likums ir piemērojams tikai tad, ja vardarbības veicējs ir vīrietis un upuris – sieviete”. Tādējādi Spānijas likumdevējs palīdz sievietēm cīņā pret apspiedējiem – vīriešiem. Vēl jo vairāk, Spānijas Konstitucionālā tiesa 2008.gada 3.jūlijā⁸² nosprieda, ka šis likums nav pretrunā konstitucionālajam principam saskaņā ar kuru visi ir vienlīdzīgi likuma priekšā. Spānijas Konstitucionālās tiesas galvenais arguments bija tieši tāds pats, kā minēts Stambulas konvencijas 4.panta ceturtajā daļā, proti, Spānijas sabiedrībā no fiziskas, psiholoģiskas un ekonomiskas vardarbības *tradicionāli* ciešot tieši sievietes.

Saskaņā ar Latvijas Satversmes izpratni ir tādas cilvēka pamattiesības, kuras konstitucionālais likumdevējs nevar atcelt, piemēram, cilvēka pamattiesības, kas nodrošina demokrātijas funkcionēšanu, tiesības uz taisnīgu tiesu, uz *vienlīdzību*.⁸³ **Ja Latvija pievienosies Stambulas konvencijai, tad likumdevējs būs atcēlis vienu no svarīgākajām pamattiesībām Latvijā – vienlīdzību likuma priekšā, a priori padarot vīriešu diskrimināciju (tātad, diskrimināciju pēc bioloģiskā dzimuma) par leģitīmu, turklāt, bez racionāla pamata.**

IV. Eiropas Savienība un Stambulas konvencija

1. Eiropas Savienības nodoms pievienoties Stambulas konvencijai

ES pievienošanās Stambulas konvencijai paredz šīs konvencijas 77.pants. ES kā novērotāja piedalījās arī Stambulas konvencijas izstrādes *ad hoc* darba grupu sanāksmēs. 2016.gada 4.martā Eiropas Komisija (turpmāk – EK vai Komisija) publicēja divus priekšlikumus, proti:

- Priekšlikumu Padomes lēmumam par to, lai Eiropas Savienības vārdā parakstītu Eiropas Padomes Konvenciju par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu (COM(2016) 109 final);

- Priekšlikumu Padomes lēmumam par to, lai Eiropas Savienība noslēgtu Eiropas Padomes Konvenciju par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu (COM(2016) 111 final) (turpmāk – Priekšlikumi Padomes lēmumiem).

⁸¹ Franču valodā: Loi organique 1/2004, 28.déc. 2004, relative aux mesures de protection intégrale contre la violence de genre, BOE n° 313, 29 déc. 2004, p. 42166; Charruau J. L'introduction de la notion de genre en droit français // Revue française de droit administratif, n° 1, 2015, p. 135.

⁸² Spānijas Konstitucionālās tiesas 2008.gada 3.jūlija spriedums lietā Nr. 76/2008. Pieejams šeit: <http://www.tribunalconstitucional.es/fr/jurisprudencia> [aplūkots 24.04.2016.].

⁸³ Latvijas Valsts prezidenta Konstitucionālo tiesību komisijas viedoklis par Latvijas valsts konstitucionālajiem pamatiem un neaizskaramo Satversmes kodolu. 17.09.2012., Rīga, 314. pkt., 111.lpp. Pieejams šeit: www.president.lv [aplūkots 24.04.2016.].

Ministru kabinets 2016.gada 19.aprīlī apstiprināja “Latvijas Republikas nacionālo pozīciju par priekšlikumu Padomes lēmumam par to, lai Eiropas Savienības vārdā parakstītu Eiropas Padomes Konvenciju par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu, un par priekšlikumu Padomes lēmumam par to, lai Eiropas Savienība noslēgtu Eiropas Padomes Konvenciju par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu”.⁸⁴

ES tiesības slēgt starptautiskos nolīgumus ar starptautiskajām organizācijām ir noteiktas Līguma par Eiropas Savienības darbību (turpmāk – LESD) 216.pantā. Savienības noslēgtie nolīgumi ir saistoši Savienības iestādēm un tās dalībvalstīm. No 216.panta arī izriet, ka ES var slēgt starptautiskos līgumus **tikai savu kompetenču ietvaros**, kas noteiktas LESD vai Līgumā par Eiropas Savienību (turpmāk – LES). Saskaņā ar LES 3.panta sesto daļu Savienība tiecas savus mērķus sasniegt ar atbilstīgiem līdzekļiem atkarībā no tā, cik plaša ir attiecīgā kompetence, ko Līgumi tai piešķir.

Saskaņā ar LES 5. pantu kompetence, kas Līgumos nav piešķirta Savienībai, paliek dalībvalstīm (LES 4.p. 1.d.) un saskaņā ar kompetences piešķiršanas principu Savienība darbojas tikai to kompetenču robežās, ko tai Līgumos piešķirušas dalībvalstis, lai sasniegtu tajos paredzētos mērķus. Kompetence, kas Līgumos nav piešķirta Savienībai, paliek dalībvalstīm (LES 5.p. 2.d.).

No LESD 5.panta izriet, ka Savienībai ir šādas kompetences:

- ekskluzīvā kompetence (LESD 3.p.);
- dalītā kompetence (LESD 4.p.);
- koordinācijas vai papildinošā kompetence (LESD 6.p.);
- īpašās kompetenču jomas (LESD 5.p.).

Abos minētajos Priekšlikumos Padomes lēmumiem (COM(2016) 109 final; COM(2016) 111 final) uzskaitītās Savienības kompetenču jomas attiecas uz **dalīto kompetenci, kuru Savienība dala ar dalībvalstīm**. Gan brīvības, drošības un tiesiskuma telpa (LESD 78., 79., 81., 82., 83. 84.p.), gan sociālā politika (LESD 157.p.) ietilpst dalītajā kompetenču jomā. Savukārt LESD 16. (personu datu aizsardzība) attiecas uz Savienības principiem; 18.pants un 23.pants attiecas uz nediskrimināciju un Savienības pilsonību.

Izglītības jautājumi neattiecas uz dalīto kompetenci, bet gan ietilpst koordinācijas vai papildinošajā kompetencē. Tāpat ES kompetencē vispār neietilpst **ģimenes tiesību un politikas** jautājumi. Brīvības, drošības un tiesiskuma telpas ietvaros civiltiesiskās sadarbības jomā ģimenes tiesību jautājumi var tikt skarti tikai pārrobežu sadarbības aspektā un ar īpašiem nosacījumiem, kuros paredzēta dalībvalstu nacionālo parlamentu loma (LESD 81.p. 3.d.).

Vienlaikus jāatzīmē, ka Eiropas Savienības Pamattiesību hartai (turpmāk – ESPH) ir tāds pats juridisks spēks, kā LES un LESD (LESD 6.p. 1.d.).

Abu Priekšlikumu Padomes lēmumiem angļu valodas tekstos 2.1. punktos kā viena no Savienības kompetencēm saistībā ar Stambulas konvencijas 1.nodaļu ir minēta kompetence “gender” vienlīdzības jomā. Angļu tekstā tas ir formulēts kā “*gender equality*”, kas it kā izrietot no LESD 157.panta. Tā tas nav, jo LESD 157.pantā angļu tekstā ir minēts “*principle of equal opportunities and equal treatment of men and women in matters of employment and*

⁸⁴ Latvijas Republikas nacionālā pozīcija par priekšlikumu Padomes lēmumam par to, lai Eiropas Savienības vārdā parakstītu Eiropas Padomes Konvenciju par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu, un par priekšlikumu Padomes lēmumam par to, lai Eiropas Savienība noslēgtu Eiropas Padomes Konvenciju par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu. TA-716. Ministru kabineta 19.04.2016. protokols Nr.19, § 36. Latvijas Vēstnesis, Nr. 79, 25.04.2016.

occupation”. Godīguma labad jānorāda, ka ne LES, ne LESD, nedz arī ESPH angļu tekstos vispār netiek lietots termins “*gender equality*”, līdz ar to minēt to sekundārajā tiesību aktā (kāds ir Padomes lēmums) ir ne tikai nekorekti, bet maldinoši. **Sieviešu un vīriešu līdztiesība** (*equal treatment of men and women*) nav tas pats, kas “**gender**” **vienlīdzība** (*gender equality*). “**Gender**” **vienlīdzības** (*gender equality*) **jomā Eiropas Savienībai neviena dalībvalsts (ieskaitot Latviju) nekad nav piešķirusi nekādu kompetenci!** Tādēļ Priekšlikumos Padomes lēmumiem angļu tekstos vārdi “*gender equality*” ir jāaizstāj ar juridiskajiem terminiem “*equal treatment of men and women*” (jo tieši šāds termins tiek lietots LESD 157.p., LES, LESD kopumā, kā arī ESPH). Ja ES institūcijas uzskata, ka šie abi termini ir sinonīmi, tad *vēl jo vairāk* nav nepieciešams lietot citu (ES Līgumos neparedzētu) terminoloģiju.

Ievērojot iepriekš minēto, **ir jāprasa ES institūcijām skaidri noteikt un norobežot ES kompetenci no dalībvalstu kompetences** Stambulas konvencijas iespējamā piemērošanā. Izskatās, ka Stambulas konvencijā ietilpstošajos jautājumos ES daļa kompetenci ar dalībvalstīm (dalītā kompetence). Šeit svarīgs apstāklis ir arī tas, ka divas ES dalībvalstis – Latvija un Čehija – nav parakstījušas Stambulas konvenciju, tādēļ skaidra kompetenču noteikšana ir ļoti svarīga.

Nav arī skaidrs mehānisms attiecībās starp dalībvalstīm, GREVIO un ES. ES institūcijām ir šīs savstarpējās funkcijas skaidri jādefinē.

Pirms vispār runāt par ES pievienošanos Stambulas konvencijai, būtu jāveic šīs Konvencijas un ESPH atbilstības izvērtējums, ņemot vērā to, ka, piemēram, Stambulas konvencijas vairākas tiesību normas, kā arī tās pamatā esošā ideoloģija neatbilst Latvijas Satversmē noteiktajiem pamatprincipiem un cilvēka pamattiesībām (skat. augstāk).

2. Iespējamā Latvijas rīcība

No ES dalībvalstīm Stambulas konvenciju nav parakstījušas tikai divas valstis – Latvija un Čehija. Kā iepriekš šajā juridiskajā analizē tika noskaidrots, Stambulas konvencijas pamatā esošā ideoloģija, kā arī atsevišķas tās normas neatbilst Latvijas Satversmes pamatprincipiem un cilvēka pamattiesībām.

Latvijai kā neatkarīgai valstij ir svarīgi saprast, ka saskaņā ar Vīnes konvencijas 6.pantu valstīm ir **tiesības** slēgt līgumus, un nevis pienākums tos slēgt vai parakstīt. Līdz ar to Stambulas konvencijas parakstīšana ir Latvijas tiesība, un nevis pienākums. Taču, tiklīdz valsts paraksta starptautisku līgumu un tas stājas spēkā, tā valstij šis līgums kļūst saistošs un ir jāpilda. To skaidri nosaka Vīnes konvencijas 26.pants: “Katrs spēkā esošs līgums ir saistošs tā dalībniekiem un ir pildāms godprātīgi (*pacta sunt servanda*)”.

No juridiskā viedokļa nav nekāda iemesla, kādēļ Latvijai būtu jāparaksta starptautisks līgums, kas neatbilst tās pamatlikumam – Satversmei. Tieši otrādi, no šādas parakstīšanas Latvijai būtu jāatsakās.

Lietuva un Polija, parakstot Stambulas konvenciju, iesniedza EP ģenerālsēkretāram **vienpusējas deklarācijas**, paziņojot, ka Konvenciju piemēros atbilstoši savās konstitūcijās noteiktajiem principiem un noteikumiem. Šādu vienpusēju deklarāciju iesniegšanu neparedz

ne Stambulas konvencija, nedz arī Vīnes konvencija, tomēr valstis mēdz izmantot vienpusēju deklarāciju iesniegšanu, jo tas izriet no valstu suverēnajām tiesībām.⁸⁵

- **Lietuvas** deklarācija: “*Lietuvas Republika paziņo, ka tā piemēros Konvenciju atbilstoši Lietuvas Republikas Konstitūcijā noteiktajiem principiem un noteikumiem*”.

- **Polijas** deklarācija: “*Polijas Republika paziņo, ka tā piemēros Konvenciju atbilstoši Polijas Republikas Konstitūcijā noteiktajiem principiem un noteikumiem*”.

Jāatzīme, ka par Polijas deklarāciju šobrīd 2 valstis ir iesniegušas **iebildumus** – **Zviedrija** (2016.gada 15.februārī) un **Austrija** (2016.gada 11.aprīlī), paziņojot, ka tās uzskata, ka Polijas iesniegtā deklarācija ir pielīdzināma atrunai. Saskaņā ar Konvencijas 78.pantu atrunas ir atļautas tikai attiecībā uz konkrētiem pantiem. Austrija arī uzskata, ka, atsaucoties uz Konstitūcijas principiem un noteikumiem, Polija faktiski ir izdarījusi atrunu attiecībā uz vispārīgu un skaidri neidentificējamu Konvencijas piemērošanas jomu, tādējādi pārējām dalībvalstīm nav skaidrs, kādā apjomā Polija ir akceptējusi Konvencijas piemērošanu. Zviedrija arī norādījusi, ka valstu kopējās interesēs ir ievērot starptautiskos līgumus (ieskaitot to mērķi un objektu), kuriem valstis ir pievienojušās.

Ja Latvija pievienotos Stambulas konvencijai ar vienpusēju deklarāciju, tad kā tas varētu ietekmēt ECT darbu sūdzībās pret Latviju? Kas attiecas uz ECT, tad, saskaņā ar ECTK 19. pantu, tās kompetence aprobežojas ar pašas ECTK un tās papildprotokolu piemērošanu; tātad ECT nav kompetenta saistoši interpretēt Stambulas konvenciju un formāli konstatēt tās pārkāpumus. No otras puses, interpretējot ECTK un tās protokolus, ECT savā judikatūrā pastāvīgi atsaucas uz citām starptautisko tiesību normām, izmantojot tās kā palīgavotus, turklāt tā izmanto gan EP ietvaros noslēgtās konvencijas, gan arī citus starptautiskus daudzpusējus līgumus. Šī ECT prakse pamatojas uz Vīnes konvencijas 31. panta trešās daļas c) punktu, kas nosaka, ka līguma iztulkošanā ir jāievēro “jebkuras starptautisko tiesību normas, kas piemērojamas attiecībās starp dalībniekiem”. Turklāt ECT šajā ziņā mēdz rīkoties ārkārtīgi brīvi, piesaucot pat tādus starptautiskus līgumus, kas konkrētajai atbildētājvalstij nemaz nav saistoši. Pietiek, ja konkrētais līgums pašas ECT ieskatā atspoguļo dalībvalstu “konsensu” vai “veidojošos konsensu” (“*emerging consensus*” – angļu val.), lai ECT varētu to izmantot kā papildavotu. Savā spriedumā lietā *Demir and Baykara v. Turkey*⁸⁶ kas pilnībā atspoguļo šīs tiesas pašreizējo nostāju pret citu starptautisko līgumu normām ECTK interpretācijas procesā, ECT Lielā palāta noteica:

“85. Kad Tiesa definē Konvencijas tekstā esošo terminu un jēdzienu nozīmi, tā var ņemt vērā un tai ir jāņem vērā citas starptautisko tiesību normas ārpus Konvencijas, kompetento institūciju veikto šo normu interpretāciju, kā arī Eiropas valstu praksi, kas atspoguļo to kopīgās vērtības. Konsenss, kas veidojas no specializētajiem starptautiskajiem instrumentiem un no Līgumslēdzēju valstu prakses, var būt svarīgs elements, Tiesai interpretējot Konvencijas normas specifiskos gadījumos.

86. Šajā kontekstā nav nepieciešams, lai atbildētājvalsts būtu ratificējusi visus līgumus, kas ir piemērojami konkrētajā jomā, pie kuras pieder attiecīgā lieta. Tiesai pietiek ar to, ka attiecīgie starptautiskie instrumenti atspoguļo starptautiskajās tiesībās un Eiropas Padomes dalībvalstu iekšējās tiesībās piemērojamo normu un principu pastāvīgu evolūciju un parāda viedokļu kopību mūsdienu sabiedrībās konkrētajā jautājumā [..].”

⁸⁵ Carreau D. Droit international. 8e édition. Paris: Pedone, 2004, p. 291.

⁸⁶ *Demir and Baykara v. Turkey* [GC], no. 34503/97, 12 November 2008.

ECT jau ir sākusī aktīvi izmantot Stambulas konvenciju kā palīgīdzekli ECTK 3. 8., un 14. panta (attiecīgi – spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas apiešanās aizliegums un diskriminācijas aizliegums) interpretācijai, lai nospriestu, ka atbildētājvalsts nav ievērojusi savus pozitīvos pienākumus sieviešu aizsardzībai pret vardarbību. Pagaidām pēc Stambulas konvencijas spēkā stāšanās ECT ir izmantojusi to sešos spriedumos. Divos no tiem – lietās *Y. v. Slovenia*⁸⁷ un *M.G. v. Turkey*⁸⁸ – Stambulas konvencija tika izmantota kā būtisks sprieduma motivācijas elements, turklāt Slovēnija tobrīd to jau bija parakstījusi, bet vēl nebija ratificējusi. Savukārt četros atlikušajos spriedumos – *Rohlena v. the Czech Republic*⁸⁹, *M. and M. v. Croatia*⁹⁰, *Civek v. Turkey*⁹¹ un *M.G.C. v. Romania*⁹² – ECT vienkārši atzīmēja Stambulas konvencijas esamību, taču tālākā motivācijā to neizmantoja. Šeit atkal jāpiezīmē, ka minētā konvencija bija stājusies spēkā tikai Turcijā, savukārt Čehija to nav pat parakstījusi, – bet tas tomēr netraucēja ECT to pieminēt.

Ņemot vērā iepriekš minēto, kā arī nu jau divu valstu iebildumu iesniegšanu pret Polijas vienpusējo deklarāciju, **Latvijai nevajadzētu parakstīt Stambulas konvenciju pat ar vienpusējas deklarācijas pievienošanu.**

2016.gada 25.aprīlī, Strasburgā

Dr.iur. Baiba Rudevskā.

26.04.2016. 13:15

14 587

S.Rāgs

67036974, Sandris.Rags@tm.gov.lv

⁸⁷ *Y. v. Slovenia*, no. 41107/10, § 72, 104, 28 May 2015.

⁸⁸ *M.G. v. Turkey*, no. 646/10, §§ 54, 93-94, 106, 116, 22 March 2016.

⁸⁹ *Rohlena v. the Czech Republic* [GC], no. 59552/08, §§ 38-39, 27 January 2015.

⁹⁰ *M. and M. v. Croatia*, no. 10161/13, §§ 100-101, 3 September 2015.

⁹¹ *Civek v. Turkey*, no. 55354/11, § 32, 23 February 2016.

⁹² *M.G.C. v. Romania*, no. 61495/11, § 40, 15 March 2016.